

Χαίος και Θάψι

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

• ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ: *Η χλωρίδα της Χόσεψης* • ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΚΑΡΑΛΗΣ: *Βότανα του βουνού θεραπευτικά* • ΛΙΤΣΑ ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΝΑΣΗ: *Ο Δημήτρη Παπάς* • ΣΠΥΡΟΣ Α. ΠΑΠΙΚΙΝΟΣ: *Μουσική και επαρχία, μια σκληρή πραγματικότητα* • ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ: *Προς τα Τσουμέγκα* •

π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΤΕΛΙΔΑΣ: *Από τις παιδικές μου αναμνήσεις - το Πάσχα* • ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ: *Ένα μικρό οδοιπορικό στην Ιερά Μονή Ευαγγελιστρίας Κυψέλης* • ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΚΑΒΕΛΟΣ: *Ο Σύλλογος και οι πολιτιστικές του αναφορές* • ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΡΑΛΗΣ: *Το χτίσιμο των σπιτιών και τα «μαντιλώματα»* • ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ: *Γράμμα από ένα νησιώτη*

Χάος και Θύμη

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ – ΕΚΔΟΣΗ:

Σύλλογος Κυψελιωτών Άρτας (στην Αθήνα)
«Ο Άγιος Κοσμάς». Συνεργάζεται η Αδελφότητα Κυψελιωτών Άρτας (στην Άρτα) «Ο Άγιος Γεώργιος».

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:

Γιώργος Μακαβέλος.

Διευθύνεται από ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Κώστας Αγγέλης, Μπάμπης Καραλής, Ευανθία Νταβαντζή, Κώστας Νταβίσκας, Ειρήνη Σιδόντη.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ:

Ευανθία Νταβαντζή.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ:

Φαιδριάδων 129, 113 64, Αθήνα, τηλ.
86 22 703

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ, ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:

Ιδεότυπο, Θεμιστοκλέους 37, τηλ. 36 26 319

ΦΙΛΜ:

Αλφάβητο, Καλλιδρομίου 36, τηλ. 64 50 552.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Αντρέας Μποτζάκης, Τζαβέλλα 10,
τηλ. 33 01 604.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ (για 4 τεύχη)

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 2.000 δραχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: 3.500 δραχ.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ:

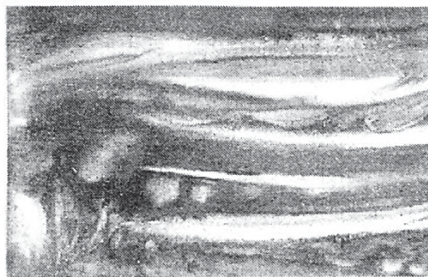
500 δραχ.

ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΑΘΗΝΑ: Εκδόσεις-Βιβλιοπωλείο «Βιβλιογονία», Ακαδημίας 57, 106 79, Αθήνα, τηλ. 36 34 550 – Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «Κομμούνα», Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 36 02 644.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Βιβλιοπωλείο «Συνάντηση», Καμβουνίων 6, 54 621, τηλ. 231 384

ΤΕΥΧΟΣ 4
ΑΘΗΝΑ
ΑΝΟΙΞΗ 1994

εξώφυλλο:
ΚΩΣΤΑΣ ΣΚΟΥΡΤΗΣ,
Ακουαρέλλα, 1994,
20 x 30 εκ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ❑ 5. Προλογικό σημείωμα
- ❑ 6. π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΤΕΛΙΔΑΣ:
Από τις παιδικές μου αναμνήσεις – το Πάσχα
- ❑ 8. ΛΙΤΣΑ ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΝΑΣΗ:
Ο Δημήτρη Παπάς
- ❑ 13. ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΡΑΛΗΣ:
Το χτίσιμο των σπιτιών και τα «μαντιλώματα»
- ❑ 15. ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ:
Προς τα Τσουμέρκα
- ❑ 18. ΣΠΥΡΟΣ Α. ΠΑΠΙΚΙΝΟΣ:
Μουσική και επαρχία,
μια σκληρή πραγματικότητα
- ❑ 22. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ:
Η χλωρίδα της Χόσεψης
- ❑ 27. ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΚΑΡΑΛΗΣ:
Βότανα του βουνού θεραπευτικά
- ❑ 29. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ:
Ένα μικρό οδοιπορικό στην Ιερά Μονή
Ευαγγελιστρίας Κυψέλης
- ❑ 35. ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ:
Γράμμα από ένα νησιώτη
- ❑ 38. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΚΑΒΕΛΟΣ:
Ο Σύλλογος και οι πολιτιστικές του αναφορές
- ❑ 41. Επιστολές

Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους. Η αναδημοσίευση από το περιοδικό «χάος και όψη» είναι ελεύθερη με την προϋπόθεση να αναγράφεται η πηγή προέλευσης.

Προλογικό σημείωμα

Κεντρικό θέμα του ανοιξιάτικου τεύχους του περιοδικού μας είναι η χλωρίδα του τόπου μας. Ως μέρος του φυσικού περιβάλλοντος έχει αυτή την αυτονομία της· δεν παύει όμως να εξετάζεται και σε σχέση με τον άνθρωπο, ο οποίος ζει κοντά της. Ένα κείμενο λοιπόν την παρουσιάζει, ενώ ένα άλλο αναφέρεται στις φαρμακευτικές ιδιότητες διάφορων φυτών. Αν ο σύγχρονος πολιτισμός διακρίνεται για τη μεσολάβηση του παντού (ακόμα και τη φύση μάς την παρέχει συσκευασμένη, επεξεργασμένη και «εμπλουτισμένη») παλιότερες μορφές πολιτισμού διακρίνονταν για την ενότητα φύσης-ανθρώπου, που επέτρεπε στον τελευταίο να αναζητεί αμέσως στη φύση λύσεις σε πρακτικά προβλήματα του, ακόμα και υγείας.

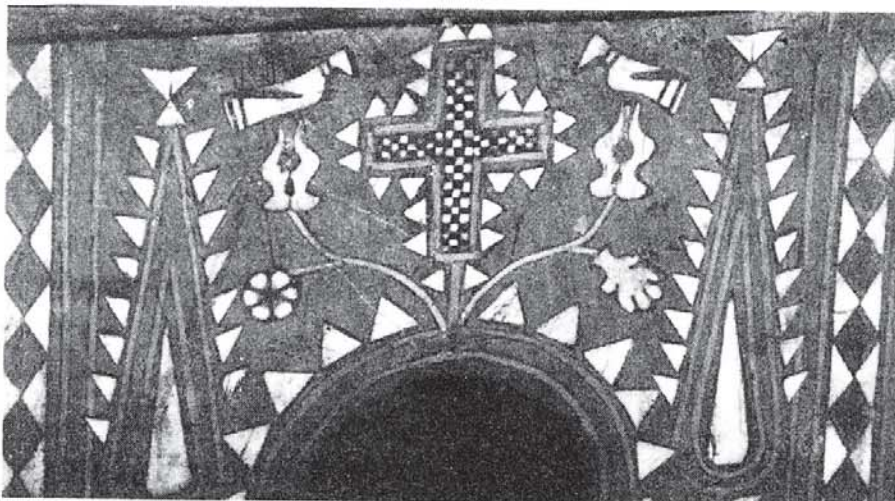
Προς την ανοιξιάτικη ποικιλία και πολυχρωμία αντιστοιχούν τα περιεχόμενα αυτού του τεύχους: τα θέματα εναλλάσσονται με κέντρο πάντα το χωριό και τον τόπο μας. Σας προανακοινώνουμε π.χ. την άφιξη του Παγανέλη στο χωριό μας. Καιρός δεν ήταν; Την περιέργειά σας για τις εντυπώσεις του θα την ικανοποιήσει η ανάγνωση του κειμένου του.

Και κάτι ακόμα με το οποίο συχνά ερχόμαστε ως συντακτική επιτροπή αντιμέτωποι: είναι φυσικό και εύλογο ο καθένας μας να έχει τη δική του πρόταση για το περιοδικό. Αντί γενικόλογων σχολίων, αμφίβολης αποτελεσματικότητας, συνδιαμορφώστε τη φυσιογνωμία του με ένα πρακτικό βήμα: Γράψτε ένα κείμενο με κέντρο τον τόπο μας που θα συνιστά με τον καλύτερο τρόπο την έμπρακτη απάντηση και άποψή σας για το πώς αντιλαμβάνεστε και θέλετε το περιοδικό μας.

Οι σελίδες του σας περιμένουν.

Καλή Ανάσταση!

Η Συντακτική Επιτροπή

π. Δημήτριος Κοτελίδας

Από τις παιδικές μου αναμνήσεις – το Πάσχα

ΜΙΚΡΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ μεταξύ του 1955-1960, αυτή την προ-πασχαλινή περίοδο, γεμίζαμε τα πεζούλια της Εκκλησίας στα έξι διαλείμματα ή κάποια απογεύματα Τετάρτης και Σαββάτου. Μ' ένα μικρό βιβλιαράκι στο χέρι ψέλναμε απορροφημένοι τα εγκώμια του Επιταφίου, χωρισμένοι σε ομάδες.

Κι έφτανε η βδομάδα του Λαζάρου και κλείναν τα σχολεία. Εμείς οι μεγαλύτεροι από την Παρασκευή ετοιμάζαμε το καλάθι για τα κάλαντα του Λαζάρου. Το στολίζαμε με ωραίες κορδέλες και πρωί πρωί γυρίζαμε στο χωριό: «Ήρθε ο Λάζαρος, ήρθαν τα Βάγια, ήρθαν κι οι γιορτές από την Άγια...» Οι καλοκάγαθες γιαγιάδες μάς δίνουν αυγά. Βέβαια, υπήρχαν κι αυτές που δεν είχαν και μας έλεγαν: «Φτάνει, τα είπαν άλλα παιδιά». Παράλληλα, ετοιμάζαμε και τα φαναράκια για τις αγρυπνίες –τον τρόπο μας τον έμαθε η δασκάλα στη χειροτεχνία.

Ξημέρωνε η Κυριακή των Βαΐων και με το χαρμόσυνο χτύπημα της καμπάνας –δώρο παλιάς οικογένειας του χωριού, κάποιου Μπλέτσου, λένε πως είχε μέσα 3 ασημένια τάληρα για να χτυπάει καλά– όλο το χωριό ήταν στην Εκκλησία για να πάρει βάγια από το χέρι του παπα-Λιάσκα.

Από το βράδυ της Κυριακής άρχιζαν «οι αγρυπνίες» ή ακολουθίες του Νυμφίου και των Αγίων Παθών, κατά το τυπικό της Εκκλησίας. Εγώ, δίπλα στον μπαρμπα-Νίκο τον Τόσκα, κρατούσα το ίσο. «Ιδού ο Νυμφίος έρχεται» ξερόβηξε ο καημένος γιατί κουραζόταν... Στο αριστερό αναλόγιο ο μπαρμπα-Μήτσος Παπαϊωάννου, με το παρατσούκλι Λιώτας, έκανε και χρέη νεοκόρου. Μερικοί τον πείραζαν χτυπώντας την καμπάνα την ώρα της ακολουθίας για να βγει έξω με τη μαγκούρα να γελάσουν. Ακόμη δέναν ένα σκοινί από το γλωσσίδι της καμπάνας στον πλάτανο και τη χτυπούσαν από κει, για να μην τους βλέπει.

Μ. Πέμπτη, 12 Ευαγγέλια, κατάμεστη η Εκκλησία, το βράδυ, αφού το πρωί όλα τα παιδιά είχαν κοινωνήσει στην πρωινή θεία Λειτουργία και οι νοικοκυρές είχαν βάψει τα αυγά. Θυμάμαι τις συμβουλές μετά τη Σταύρωση στο 6ο ευαγγέλιο να φύγουμε εμείς τα παιδιά, για να μην κουραστούμε. Είμαστε μια ομάδα παιδιών που βοηθήσαμε και στο ιερό και δε βλέπαμε την ώρα να κρατήσουμε τα εξαπτέρυγα κι ο μπαρμπα-Νίκος να ψάλλει: «Σήμερα κρεμάται επί ξύλου...» Εγώ θυμιάζα, είχα μου λέγαν ταλέντο.

Και ξημέρωνε η Μ. Παρασκευή. Τρέχαμε στις γειτονιές για λουλούδια –στην Κωστάντω για κρίνα– για να στολίσουν οι μεγάλες κοπέλλες τον Επιτάφιο. Κατά το μεσημέρι κάναμε επίδειξη ποιος θα χτυπήσει, καλύτερα, πένθιμα την καμπάνα. Το

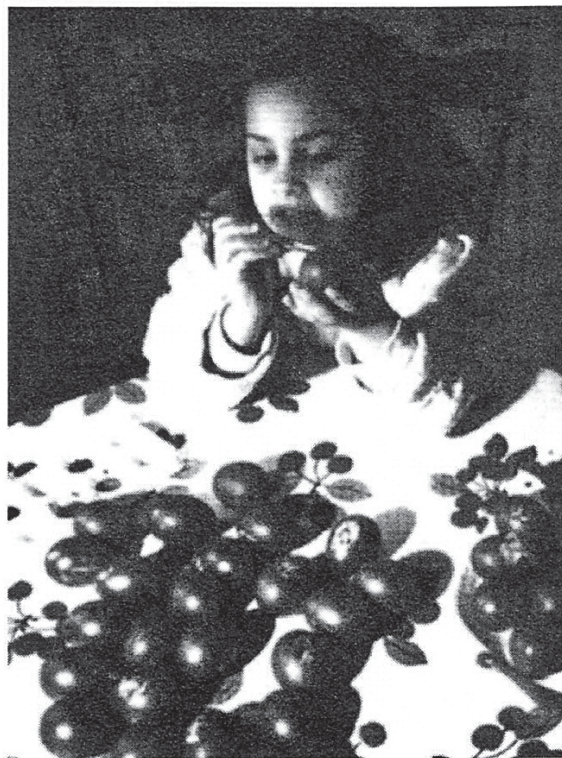
πρωί πολλά παιδιά –κάποτε πήγα κι εγώ– γύριζαν στο χωριό και τραγουδούσαν «σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα» ένα μακρόσυρτο μοιρολόι. Κρατούσαν κι από ένα μεγάλο ραβδί για τα σκυλιά. Το απόγευμα, στην αποκαθήλωση, ο μπαρμπα-Νίκος μου έδινε το βιβλίο να ψάλλω: «σήμερον κρεμάται επί ξύλου», γιατί ήμουν –έλεγε– καλλίφωνος.

Μέσα στη Μεγάλη Εβδομάδα έρχονταν από το ταξίδι τους και μαστόροι, που ήταν οι ξενιτεμένοι του χωριού. Αυτοί γύριζαν στις οικογένειές τους το Πάσχα. Θυμάμαι πολλές τέτοιες χαρές.

Και φτάναμε στην ανάσταση, το βράδυ του Σαββάτου, κατάμεστη η Εκκλησία κι εμείς όλοι είχαμε ένα αυγό στην τσέπη να το τσουγκρίσουμε. Η τελετή γινόταν στην κάτω πλατεία. Από νωρίς ετοιμαζόμαστε κι όταν ο παπα-Λέσκας έλεγε το «Χριστός Ανέστη», πράγματι ανασταινόταν όλο το χωριό. Η καμπάνα χτυπούσε τόσο γλυκά ώστε να νομίζεις ότι επικοινωνείς με τον ουρανό. Οι άνθρωποι αγκαλιάζονταν, φιλιόντουσαν κι εγώ με τον μπαρμπα-Νίκο τον Τόσκα στο καθήκον: ψέλναμε «Χριστός Ανέστη» κι εκείνος γερασμένος και κουρασμένος ξερόβηχε συνέχεια. Ο Θεός να τον αναπαύσει –μακαρίτης σήμερα.

Τα απογεύματα της Κυριακής του Πάσχα, της Δευτέρας και της Τρίτης «Διακαινησίμου» όπως λέγονται, μετά την ακολουθία στην πλατεία στήνονταν μεγάλο πανηγύρι, πασχαλινό γλέντι απ' όπου δεν έλειπε και το πατροπαράδοτο καγγελάρι.

Μετά την Κυριακή του Θωμά επιστρέφαμε στα σχολικά μας θρανία και οι μαστόροι πάλι στις δουλειές τους. Έτσι, στα μαθητικά μου χρόνια γιορτάζονταν το Πάσχα στο χωριό μας με ετοιμασίες, γλέντια και χαρές.

Λίτσα Λαμπράκη-Νάση

Ο Δημήτρη Παπάς

Ο ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΑΠΑΣ ΗΤΑΝ ανασήματος μάλλον κοντού, όχι πολύ κοντός. Τα μάτια του ήταν μικρά, λίγο πονηρούτσικα, αλλά η ματιά τους κοφτερή και διερευνητική. Απλός στην εμφάνιση, φορούσε κοστούμι από ντόπιο μάλλινο ύφασμα. Ήταν ήρεμος στην έκφραση με γρήγορη αντίληψη. Σαν άνθρωπος ήταν άκακος. Είχε τη γενική συμπάθεια και εκτίμηση όλων των χωριανών.

Ο Δημήτρη Παπάς γεννήθηκε το 1856 στην τουρκοκρατούμενη τότε Χόσεψη και πέθανε εκεί το 1940. Ο πατέρας του λεγόταν Αναγνώστης, γιατί, με τα γράμματα του κρυφού σχολειού που ήξερε, βοηθούσε τον παπά στη λειτουργία.

Ο Αναγνώστης, φαίνεται, δεν είχε πολλά κτήματα, γιατί ένας του γιός έφυγε κι εγκαταστάθηκε στη Σμύρνη όπου εργαζόταν κουρέας. Άλλος γιός του ο Κώστας, ράφτης εγκαταστάθηκε στην Άρτα όπου απόκτησε σπίτι και κτήματα. Ο μικρότερος αδερφός, ο Χρίστος, έμεινε στη Χόσεψη και ζούσε τον περισσότερο χρόνο στο Φτελιά, όπου είχε σπίτι κι ήταν κτηνοτρόφος. Ασφαλώς κάποιο χωραφάκι θα έδωσε προίκα στις κόρες του, στη Λάζαινα, στην Κουτσοσπύρραινα και στη Θυμιολύκαινα.

Ο Δημήτρη Παπάς κάποτε ξενιτεύτηκε κι αυτός. Μιλούσε για ένα αγρόκτημα στην Πελοπόννησο, όπου δούλεψε ένα διάστημα, επισκέφτηκε τον αδερφό του στη Σμύρνη. Εργάστηκε στην Αθήνα που την ήξερε αρκετά καλά. Στην πρωτεύουσα τον απασχόλησε κι η πολιτική. Ήταν δημοκρατικός κι αργότερα φανατικός οπαδός του Ελευθ. Βενιζέλου. Τα πρώτα του γράμματα είχε μάθει στο κρυφό σχολειό της Χόσεψης με δάσκαλο, καλόγερο από το μοναστήρι. Κάποτε γύρισε στο χωριό, δεν ξαναταξίδεψε και πέρασε όλη τη ζωή του καταπονώντας τη γη για να την κάνει όσο το δυνατόν πιο αποδοτική σε καρπούς και σε δέντρα. Πρώτα αγόρασε αυτά τα κτήματα που τα μισά προς το πλάι ήταν κοντοπουρναρότοπος. Αυτόν τον πουρναρότοπο, έλεγε, ότι με τα χέρια του τον ξεχέρσωσε και τον κατέστησε καλλιεργήσιμο ενσωματώνοντάς τον με τ' άλλα χωράφια. Τη δεκαετία του 1890 παντρεύτηκε την Ευαγγελία Σερεπίσου και το 1897 γέννησαν τη μητέρα μου, την Αγγελικούλα, το μοναδικό τους παιδί. Εγώ πήρα το όνομα της γιαγιάς, η οποία πέθανε στο μεταξύ.

Έτσι ο Δ. Π. ήταν ο πολυαγαπημένος μου παππούς. Εγώ γεννήθηκα στη Χόσεψη και φοίτησα τις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού στο παλιό σχολειό και την τρίτη στο γυναικωνίτη της εκκλησίας με τον άξιο και ξακουστό δάσκαλο Νίκο Παπαγεωργίου. Οι αναμνήσεις μου συνεπώς αρχίζουν από το 1925 και φτάνουν ως το 1939. Από το 1928 ο πατέρας μου μας κατέβαζε στις πόλεις, όταν άνοιγαν τα σχολειά, αλλά τα

Ο Δημήτρη Παπάς του Αναγνώστη, 1856 - 1940

καλοκαίρια μας έφερνε στο χωριό. Επανέρχομαι στη δραστηριότητα του Δημήτρη Παπά.

Το σπίτι του το έχτισε λίγα μέτρα πιο μέσα από τον κοινοτικό δρόμο που οδηγούσε από τον κάτω κάμπο προς το κέντρο του χωριού. Πρώτα έχτισε το βόρειο μέρος με την εξώπορτα που έβλεπε στο βουνό. Έμπαζε σ' ένα διάδρομο όπου δεξιά ήταν το μαγειρείο κι αριστερά ο οντάς και στη μέση η αποθήκη. Αργότερα έχτισε τα δυο νότια δωμάτια, το δικό του και της μητέρας. Εγώ τα βρήκα όλα χτισμένα. Εξωτερικά έδειχνε ένα μεγάλο τετράγωνο σπίτι, ανώγι και κατώγι, με λιακωτό και τρία μπουχαριά. Εσωτερικά ήταν αξιοποιήσιμη η κάθε του γωνιά με το πλήθος των επίπλων, των εργαλείων και πάσης φύσεως χρήσιμων αντικειμένων.

Τα μισά χωράφια έσπερνε τη μια χρονιά καλαμπόκια και την άλλη σιτάρια. Τα

καλλιεργούσε μεσιακά, δηλαδή έδινε ο παππούς το σπόρο και τις άλλες δουλειές τις έκανε ο καλλιεργητής, ο οποίος κατ' εντολή και υπόδειξη του παππού καλλιεργούσε πάντοτε σε βραγιές για να διευκολύνεται το σκάλισμα και το γρήγορο πότισμα. Τα σιτάρια τ' αλώνιζαν στο πέτρινο αλώνι, έξω από το σπίτι. Τέλος τη σοδειά τη μοιράζονταν κι ο καλλιεργητής το χειμώνα έφερνε τα πρόβατά του και τα έβρασκε στα χωράφια ως το καινούργιο όργωμα. Θυμάμαι δύο καλλιεργητές, τον Κώστα Καραμπούλα και τον Νικόλα Καραλή. Ο Δ. Π. πρώτος έφερε και καλλιεργησε το τριφύλλι στο χωριό, την πιο σημαντική τροφή για τα ζώα. Ένα από τα πιο μεγάλα χωράφια το καλλιεργούσε μόνος του τριφύλλι. Έβγαζε τριφυλλόσπορο με τον οποίο τροφοδοτούσε όλο το χωριό αλλά και πουλούσε στον έμπορο Χρίστο Καλλιακάτσο αρκετή ποσότητα. Το χόρτο το ξήραινε, το έκανε μπάλες και το ανέβαζαν στο ταβάνι του σπιτιού που ήταν πατωμένο.

Είχε πολλούς κήπους που τους καλλιεργούσε μαζί με τη μητέρα. Πίσω στο πλάι σ' ένα απάνεμο μικροστεναδάκι η μητέρα έσπερνε τις φυτίστρες. Ύστερα τα φυτά τα μεταφύτευε στους κήπους. Ένας πρώτος κήπος ήταν κοντά στο σπίτι, πίσω από τα δεντρολίβανα της αυλής. Έβρισκες εκεί πρόχειρα φυτά: σκόρδα, κρεμμύδια, πατάτες, μαϊντανό, άνιθο κι άλλα μυρωδικά. Ένας δεύτερος, μεγάλος κήπος, ήταν επάνω στις σκαμνιές κοντά στο αυλάκι του νερού. Εδώ καλλιεργούσαν πολλές πατάτες, πολλά σκόρδα και κρεμμύδια κι όλα τα μυρωδικά. Επίσης φασολιές, φακές, ρεβύθια, ντομάτες, πράσα κι άλλα. Κοντά στο πηγάδι υπήρχε ο φρουτόκηπος. Εδώ καλλιεργούσε μόνος του ο παππούς πολλά πεπόνια και καστραβέτσια που τα πότιζε πότε πότε με το νερό του πηγαδιού. Τα πεπόνια πρόκοβαν και πολλά τα κρεμούσε στο κατώγι. Τρώγαμε πεπόνια ως τα Χριστούγεννα. Μικρόκηπους είχε κι αλλού.

Η δεντροκαλλιέργειά του ήταν υποδειγματική. Αγαπούσε πολύ τα δέντρα, τα φύτευε και τα φρόντιζε συνεχώς και σωστά. Στο πλάι ξεχέρσωσε το μισό μέρος και στα 5-6 στενοχώραφα φύτευε πολλές καρυδιές. Μερικές έκαναν μεγάλα και φτενότσωφλα καρύδια. Ένα μικρότερο καρυδώνα καλλιεργούσε στη Ντούγια. Είχαμε πολλά καρύδια στο σπίτι, αλλά μια σημαντική ποσότητα την πουλούσαμε στον έμπορο. Εκεί που τα κτήματα συνόρευαν με τα κτήματα του Γιώργου Καραλή φύτευε στη σειρά σκαμνιές, καθώς και στα τρία χωραφάκια δυτικά. Τις σκαμνιές τις φρόντιζε πολύ, αλλά και τις εκμεταλλευόταν πολύ. Το πλούσιο φύλλωμά τους καλή τροφή για τ' αρνιά και τ' άλλα ζώα. Τα σκάμνα που τα ξήραινε σε μεγάλες καλαμωτές τα έδινε τροφή στις κότες. Τα καθαρά σκάμνα που μαζεύαμε πάνω στις σκαμνιές η μητέρα τα έβραζε καλά. Ύστερα τα περνούσε από τη σίτα που κρατούσε τα λεπτά σποράκια. Τον υπόλοιπο χυλό τον έβραζε ώσπου να πάρει τη ρευστή όψη του μελιού. Σκαμνόμελο είχαμε αρκετό, δίναμε και στους συγγενείς. Η δραστηριότητα του παππού δεν είχε όρια. Δυο χρόνια συνέχεια βασανίστηκε πραγματικά να φτιάξει κουκούλι. Οραματιζόταν να φτιάξει εκεί στη Χόσεψη κλωστή μεταξωτή και ύφασμα μεταξωτό. Για το σκοπό αυτό έφτιαξε περί τις δέκα μεγάλες καλαμωτές. Τις έστρωσε πάνω με σκαμνόφυλλα κι επάνω εκεί έβαζε τους μεταξοσκώληκες. Χρειάστηκαν πολλά σκαμνόφυλλα και το καλοκαίρι εκείνο

ήταν πολύ κουραστικό για όλους μας. Τέλος παραδέχτηκε ότι η προσπάθειά του απέτυχε, αλλά το επόμενο καλοκαίρι έκανε νέα προσπάθεια που απέτυχε κι αυτή. Μια μικρή ποσότητα πούλησε στον έμπορο. Έτσι εγκατέλειψε τα κουκούλια. Πρώτος έφερε την ελιά στο χωριό. Στο μήκος του μεσαίου χωραφιού, μπροστά στο σπίτι και στα τρία χωραφάκια δυτικά φύτεψε αρκετές ελιές. Ο καρπός τους όμως ήταν δακωμένος κι ο παππούς πολεμούσε συνεχώς με ραντίσματα το δάκο. Στο μήκος των δυτικών συνόρων προς τα Κατσανείκα κτήματα καλλιέργησε έναν ωραίο καλαμιώνα. Ψηλά φυτά τα καλάμια, καταπράσινα, αποτελούσαν ένα εντυπωσιακό σύνορο αδιαπέραστο. Άφησα τελευταία τα κλήματα και τις κληματαργιές. Δεν καλλιέργησε ξεχωριστό αμπέλι. Τα κλήματα ήταν αδερφωμένα με τα δέντρα. Στη ρίζα σχεδόν κάθε δέντρου φύτεψε ένα κλήμα. Έτσι τα πότιζε και τα κόπριζε ταυτόχρονα. Στις ελιές φύτεψε ένα είδος άσπρου σταφυλιού, το ασπρούδι, πολύ εύγευστο. Στις σκαμνές φύτεψε μαύρα σταφύλια, κατάλληλα για κρασί, τις γνωστές ζαμπέλες. Ζαμπέλες φύτεψε στις καρυδιές αλλά και στα ψηλά πουρνάρια και στις ψηλότερες κουτσουπιές που ήταν άφθονες. Τις φύτεψε κατά μήκος του δρόμου, προς την πλευρά της γκούρας από το γεφυράκι του Κ. Καραλή ως επάνω στο άλλο γεφυράκι του Γ. Καραλή. Τα φύλλα της κουτσουπιάς ήταν απαραίτητα τότε για το ψήσιμο μιας κουλούρας από καλαμποκάλευρο στη γωνιά, σκεπασμένη με ζεστή στάχτη και μικροδαυλάκια. Με δυο λόγια ο Δ. Παπάς, για την εποχή του ήταν σπουδαίος δενδροκόμος.

Ήταν δεινός κρεατοφάγος. Όποια στιγμή ήθελε μπορούσε η μητέρα να μαγειρέψει κοτόπουλο ή κοτόπουλα. Οι κότες γύριζαν ελεύθερα παντού στο κτήμα. Όταν θέλαμε να τις μαζέψουμε, χτυπούσαμε ένα μικρό καμπανάκι, πάντα το ίδιο. Οι κότες ακούοντας τον χαρακτηριστικό ήχο, έτρεχαν στην αυλή και στο αλώνι όπου τις τάζαν καλαμπούκι ή ξηρά σκάμνα κι από εκεί τις οδηγούσαν κάτω στο κοτέτσι. Εκεί η μητέρα έπιανε αυτά που ήθελε. Η αφθονία των αυγών θα μου μείνει αλησμόνητη. Κρέας ο παππούς αγόραζε τις Κυριακές στο χωριό κι αν ήθελε να το διατηρήσει 2-3 μέρες, το έβαζε μέσα στον κούβελο και το σέπαζε καλά με αλάτι. Μόνο αυτός έτρωγε τους σκαντζόχοιρους στο χωριό και τον κακολογούσαν γι' αυτό. Όποιος όμως έπιανε σκαντζόχοιρο τον έφερνε αμέσως στον παπού, γιατί τον ακριβοπλήρωνε. Μη νομίζετε ότι κάθε μέρα τρώγαμε κρέας. Τα φασόλια κυρίως, οι φακές, τα ρεβύθια και τα κουκιά είχαν τη θέση τους στη διατροφή μας.

Η φιλοπονία του ήταν ασυναγώνιστη. Το πρωί ξυπνούσε αχάραγα. Το ξύπνημά του το μαρτυρούσαν τα βροντερά παπούτσια του που ο κρότος τους μας χαλούσε τον πρωινό ύπνο. Σε λίγο γύριζε φέρνοντας κλαδιά σκαμνιάς ή πουρναριού. Αφού τακτοποιούσε το πρωινό των ζώων, ξαναέφευγε για τις σκαμνιές ή τις ελιές, γιατί κάτι κλάδευε εκεί. Συνέχεια πότιζε σε κάποιο κήπο ή έκοβε καλάμια. Πάντα αεικίνητος. Θυμάμαι χαρακτηριστικά όταν έρχονταν κάποιοι επισκέπτες, συνήθως συγγενείς, τους χαιρετούσε, ρωτούσε για την υγεία τους και το λόγο της επίσκεψης κι ύστερα παίρνοντας το κλαδευτήρι ή το πριόνι του, έφευγε λέγοντας στη μητέρα: «Πείτε τα εσείς τώρα». Σε

λίγο ανεβασμένος σε μια ελιά τακτοποιούσε κάποιο κλήμα. Κι οι επισκέπτες έλεγαν: «Ο μπαρμπα-Δημήτρης όλο στη δουλειά». Γύριζε με μια τρυφερή αγκαλιά, μια λαχταριστή μπουκιά για τις γίδες, αλλά και πάλι έφευγε. Ήταν τότε 70 και 75 χρόνων.

Ήταν κομματάρχης του Βενιζέλου στο χωριό και ενημερωμένος πολιτικά. Πολύ φίλος με το δάσκαλο Γιώργο Παπαδημητρίου από το Βουλγαρέλι, ο οποίος στις αρχές του αιώνα μας ήταν δάσκαλος στη Χόσεψη. Αυτός φύτεψε τον πλάτανο της πλατείας του χωριού. Βενιζελικός κι αυτός, υπήρξε δάσκαλος της μητέρας που ήταν η πρώτη γυναίκα της Χόσεψης που πήγε στο σχολειό. Η μητέρα πολλές βραδιές διάβαζε φωναχτά, άρθρα της εφημερίδας «Το ελεύθερο βήμα», για να τ' ακούει ο παππούς που κουρασμένος ξάπλωνε πλάι στο τζάκι του μαγειριού κι άκουγε με προσοχή. Κάποτε την υποχρέωνε να ξαναδιαβάσει μια ενδιαφέρουσα είδηση ή τη σχολίαζε μαζί της.

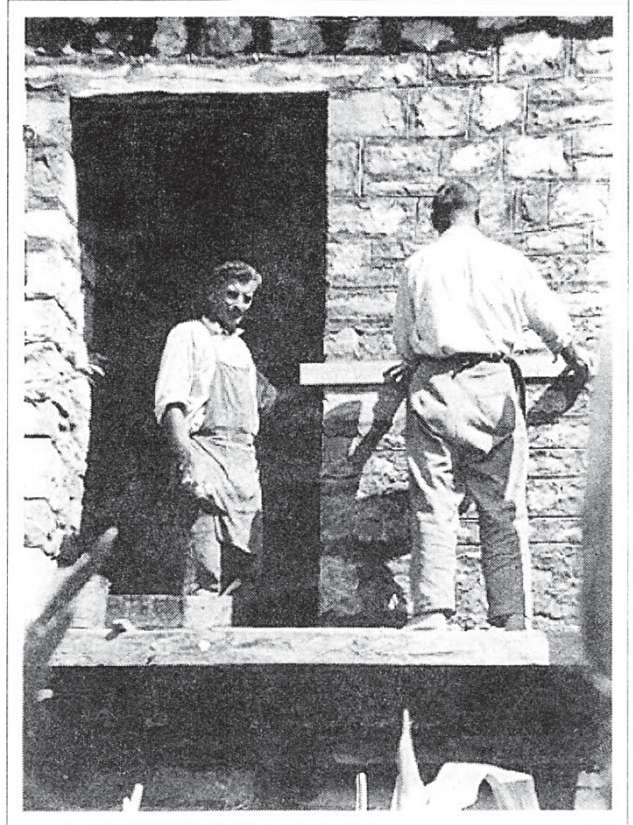
Ο ερχομός του Νικόλα Τόσκα (του ταχυδρόμου) στο σπίτι μας ήταν γεγονός. Τον υποδεχόμαστε πάντα με χαρά. Ο Ν. Τόσκας ήταν ο μαντατοφόρος των γύρω χωριών από το Βουλγαρέλι ως κάτω στη Φτέρη, το χωριό του πατέρα μας. Έφερνε εκτός από τα γράμματα, εφημερίδες, αγροτικά περιοδικά κι άλλα. Ύστερα από το σχετικό τρατάρισμα της μητέρας, ο παππούς κι ο Ν. Τόσκας κάθονταν στην άκρη στο πεζούλι και κουβέντιαζαν ιδιαίτερα, σε κάτι ενημερώνονταν. Εμείς φέρναμε τριφύλλι κι ένα σιατίλι νερό στο Μάρκο, το μουλάρι του.

Τα εντυπωσιακά αποτελέσματα του πολύχρονου μόχθου του Δημήτρη Παπά τον χαρακτηρίζουν σαν μια αξιόλογη φυσιογνωμία της Χόσεψης στο τέλος του 19ου αιώνα και στα 40 πρώτα χρόνια του αιώνα μας.

Χρήστος Καραλής

Το χτίσιμο των σπιτιών και τα «μαντιλώματα»

ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΑΣ ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΜΕΧΡΙ και το 1967 (τότε έγινε μεγάλος σεισμός στην περιοχή της Άρτας και των Τζουμέρκων) χτίζονταν με πέτρες και σκεπάζονταν με πέτρινη πλάκα. Τα έχτιζαν άριστοι μαστόροι (χτίστες) και το χωριό μας ήταν το κατ' εξοχήν «μαστοροχώρι» των Κεντρικών και Ανατολικών Τζουμέρκων. Δεν υπήρχε σπίτι που να μην είχε μαστορα και για να

βγάλουν το ψωμί της φαμίλιας τους ταξίδευαν την άνοιξη, κυρίως μετά το Πάσχα, στο Μοριά, στα Άγραφα, στο Καρπενήσι, στο Θέρμο, στο Αγρίνιο και στα θεσσαλικά χωριά και γύριζαν παραμονές Χριστουγέννων. Τ' αγόρια μόλις τελείωναν το Δημοτικό Σχολείο τάπαιρναν μαζί τους οι πατεράδες τους ή τάστελναν κοντά σε άλλους μαστόρους. Στην αρχή κουβαλούσαν λάσπη και πέτρες και φύλαγαν τα μουλάρια, με τα οποία κουβαλούσαν τα υλικά. Σιγά σιγά μάθαιναν και την τέχνη του χτισίματος.

Οι μαστόροι του χωριού μας φημίζονταν ως καλοί τεχνίτες και άριστοι «πελεκητάδες». Σκάλιζαν δηλαδή τ' αγκωνάρια και τις πέτρες της φάτσας των σπιτιών με το κοπίδι και το ματρακά με πολύ μεράκι και μεγάλη υπομονή. Φημισμένοι «πελεκητάδες» ήταν ο Γιάννης Νταλακούρας, ο Γιώργος Τσιβόλας, ο Βαγγέλης Κουτσοπάνος, ο Βαγγέλης Καραλής, ο Θόδωρος Λύκος και άλλοι. Δείγματα της δουλειάς τους μπορεί να δει κανείς στα σωζόμενα κτιρία (σπίτι του Γιάννη Λύκου, Κοινοτικό Γραφείο, Πάτερ Κοσμάς και άλλα). Ιδιαίτερα ο Γιάννης Νταλακούρας διακρινόταν στο καθαρό πελέκημα και έφτιαχνε ωραιότατους πέτρινους σταυρούς, αληθινά αριστουργήματα, που σώζονται ακόμα στο κοιμητήριο του Αη-Θανάση.

Η μεταφορά των υλικών (πέτρες, ξύλα, πλάκες) γίνονταν με αλληλοβοήθεια. Τις Κυριακές ή άλλες γιορτές, κυρίως τ' απογεύματα, μαζεύονταν οι άνδρες και οι γυναίκες που κουβαλούσαν στην πλάτη τους τα υλικά. Οι γυναίκες φορτωμένες με την τριχιά και οι άνδρες στον ώμο. Πολλές φορές, αν το μέρος προσφερόταν, μερικοί χωριανοί διέθεταν και τα φορτηγά τους ζώα (γαϊδουράκια, άλογα, μουλάρια). Αυτά ήταν τα λεγόμενα «μεντάτια».

Όταν θεμελίωναν το σπίτι έσφαζαν ένα ζώο (κυρίως κόκορα) και το γύριζαν στα θεμέλια για να στάξει σ' αυτά το αίμα. Αυτό το έκαναν για να «στοιχειωθεί» καλά το σπίτι που έχτιζαν.

Τις τελευταίες τελετουργικές διαδικασίες στην οικοδόμηση ενός σπιτιού, μικρού ή μεγάλου, παρακολουθούσαν σχεδόν όλοι οι χωριανοί συγγενείς και φίλοι με την προσφορά ενός δώρου, που ήθελαν να ακουστεί και τ' όνομά τους. Ήταν ένα ωραίο έθιμο, μια ωραία συνήθεια, μια γραφική εικόνα που δεν παρατηρείται στις μέρες μας. Ήταν τα «Μαντιλώματα» ή τα «Δώρα των μαστόρων» ή τα «Μαντίλια του πρωτομάστορα» όπως τάλεγαν.

Στις δύο άκρες του καβαλάρη της στέγης του νεόχτιστου σπιτιού είχαν καρφωμένα δυο ξύλα όρθια και στην επάνω άκρη τους δεμένο ένα τεντωμένο χοντρό σχοινί, που κρεμούσαν τα δώρα. Στη μία άκρη του καβαλάρη είχαν καρφωμένο ένα ξύλινο σταυρό με κλωνάρια βασιλικού ή ελιάς. Ο σταυρός συμβόλιζε την ευλογία του Θεού στο καινούργιο σπίτι. Τα δώρα ήταν συνήθως μαντίλια, πετσέτες, τσιρέπια, τρουβάδες, χειρομάντιλα, μεσάλια και τα παρόμοια. Τα μαντίλια συμβόλιζαν τον ιδρώτα των εργαζομένων για να χτιστεί το σπίτι.

Το πρώτο δώρο στους μαστόρους το πρόσφερε ο σπιτονοικοκύρης (αφεντικό όπως τόλεγαν οι μαστόροι) και ακολουθούσαν οι συγγενείς, οι φίλοι και σχεδόν όλοι οι χωριανοί.

Μόλις ο πρωτομάστορας έπαιρνε το δώρο ανέβαινε ψηλά στη σκεπή και με δυνατή φωνή διαλαλούσε το δώρο: «Καλώς όρισε τ' αφεντικό! Να ζήσουν τα παιδιά του και σ' άλλα ανώτερα να χαρούμε...» Κατά τον ίδιο τρόπο διαλαλούσε στη συνέχεια και τα δώρα των υπολοίπων χωριανών συνοδεύοντάς τα και με μια ευχή ανάλογη με την ιδιότητα και το επάγγελμα του δωρητή: «Ε,ε,ε,ε.... Καλώς όρισε το τίμιο δώρο του..... (έλεγε το ονοματεπώνυμό του), που ευχαρίστησε τους μαστόρους και τίμησε το νοικοκύρη» και συνέχιζε «Ο Θεός να τον έχει πάντα καλά, να ζήσει, να γεράσει σαν τα ψηλά βουνά» ή «Όσα φύλλα και χορτάρια τόσα πρόβατα, γαλάρια» (αν ο δωρητής ήταν κτηνοτρόφος) ή «Όσα λουλούδια στα βουνά, γεννήματα στους κάμπους να του δώσει ο Θεός» (αν ήταν γεωργός) ή «με γειά του με χαρά του να ζήσουν τα παιδιά του». Τις τελευταίες λέξεις τις επαναλάμβαναν όλοι μαζί οι μαστόροι και χτυπούσαν ταυτόχρονα και δυνατά τα μαστορικά τους εργαλεία (σκεπάρνια, σφυριά, πριόνια κ.λπ.) πάνω στα μαδέρια, σαν πολυβόλα. Αυτό συνεχιζόταν όλη την ημέρα και τα δώρα έμεναν κρεμασμένα στον καβαλάρη μέχρι το βράδυ.

Από τα συγκεντρωμένα δώρα το καλύτερο τόδιναν στον πρωτομάστορα και τα υπόλοιπα τα μοιράζονταν, με κλήρο, οι μαστόροι και τα μαστορόπουλα. Καμιά φορά, αν ήταν ευχαριστημένοι από την περιποίηση των νοικοκυραίων, έδιναν και σ' αυτούς κανένα δωράκι...

Με την εκδήλωση αυτή δίνονταν η ευκαιρία στους μαστόρους να δείξουν στο χωριό τις ικανότητές τους (μαστοριά) και τη συνέπειά τους για το σύντομο της κατασκευής.

Τα Τσουμέρκα

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΑΓΑΝΕΛΗ

ΠΑΡΕΡΓΑ ΦΥΛΛΑ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΜΠΡΑΚΙΚΟΝ

Η ΑΡΤΑ

ΤΑ ΤΣΟΥΜΕΡΚΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»,

1905

Ο Σπυρίδων Παγανέλης ήταν Κερκυραίος στην καταγωγή και διετέλεσε νομάρχης Άρτας στις αρχές του αιώνα. Λάτρης της περιήγησης, επισκέφθηκε το 1904 τα Τσουμέρκα· τις εντυπώσεις του από την περιοχή δημοσίευσε τον επόμενο χρόνο ως μέρες του ταξιδιωτικού οδοιπορικού του τα «Παρέργα Φύλλα».

...Ἡ ὁδός, ἦν διήνυσα, ἀναχωρήσας ἐκ Σχωρετσάνων, ὅπως φθάσω εἰς Βουλγαρέλι, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου Θεοδωρίας, ἦτο μία τῶν μᾶλλον κοπιωδῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μᾶλλον γραφικῶν, τῆς εἰς Τσουμέρκα ἐκδρομῆς. Εἰς ὥρας ἀπὸ τῶν Σχωρετσάνων ἀπόστασιν, εἰς τὸ ὕψωμα τῆς ὁδοῦ, κατὰ τὴν θέσιν «Στάρια», ἔστημεν ἐπὶ βραχύ, ἵνα ἀπολαύσωμεν τοῦ ὡραίου θέματος. Ἐκεῖθεν καθορᾶται πρὸς βορρᾶν ἢ λίμνη τῶν Ἴω-

αννίνων, ώς μάς είπον, και ώς συνέστησαν νά προσέξωμεν, ίνα τήν ίδωμεν και ήμείς. Τò ότι, είς εϋνοϊκάς συνθήκας καιροϋ, θά φαίνεται ή λίμνη, οϋδεμία άμφιβολία, άφοϋ ρητῶς και κατηγορηματικῶς μάς τò επανέλαβον, οί πλειστάκις ιδόντες αϋτήν εκείθεν. Τò επ' έμοι δέν δύναμαι νά βεβαιώσω, ότι είδον τήν λίμνην, καιτοι, είς τήν εκτασιν τοϋ όρίζοντος, παρά τοϋς πρόποδας τοϋ βουνοϋ, διέκρινά τι, άσαφῶς φαινόμενον ώς στίλβόν τι άκίνητοϋν. 'Η επί τοϋ προκειμένου αντίληψίς μου δέν είναι όμως σαφής. 'Η εκείθεν θεά, πρòς τὰ τέσσαρα τοϋ όρίζοντος σημεΐα, είναι εξαιρέτος, ευαρέστως δέ τρυφᾷ ό όφθαλμός, είς τò εκτυλισσόμενον θέαμα, όταν, ανακεκλιμένος επί τοϋ έδάφους, μετά τραχεΐαν πορείαν, αναζητηῆ, πριν ίππεύση εκ νέου, άνεσιν κόπου, και διαφορån αντικειμένων, ανακουφίζουσιν από τοϋ συνεχοϋς και επιβλητικοϋ θεάματος τῶν άγρίων τοποθεσιῶν. Χωρήσαντες έτι, έστημεν, ίνα προγευματίσωμεν έγγύτατα πολυρρύτου ρεύματος ύδατος, ψυχροϋ και διαυγοϋς, όπερ, άφρωδῶς κατερχόμενον από τῶν άκρωρειῶν τῶν έγγυτάτων Τσουμέρκων, και εν μέσω κοιτης κρημνῶν και όγκωδῶν λίθων καταφερόμενον, έβρεχε τὰ κράσπεδα άμφιλαφοϋς έλατοσκεποϋς δάσους, κατεκυλίετο δέ, εν κελαρυσμῶ, άφανιζόμενον είς ύποκειμένην απόκρημνον χαράδραν. 'Αμβρόσιον δρόσον έσκόρπιζε περίξ, τοϋ νάματος και τοϋ ρεύματος εκείνου ή ύφυγρος ψυχρότης.

'Εάν ύπάρχη στοιχειόν άξιον τῆς ένθουσιώδους άγάπης τοϋ άνθρώπου, τῆς περιπαθεστέρας αϋτοϋ προτιμήσεως, τοϋ ύμνου και τῆς λατρείας του αϋτῆς, τò στοιχειόν τοϋτο, νομίζω, ότι πρέπει νά ήναι τò ύδωρ, τò ψυχρόν, τò διαυγές και τò πόσιμον ύδωρ, όπερ «άριστον» άνέμελψε και εκήρυξεν ό υπέρτατος Λυρικός, τῶν Μουσῶν τò ίερόν στόμα. 'Υπήρξαν λαοί θεοποιήσαντες ζῶα και πτηνά, και άλλοι προσκυνήσαντες τò πϋρ, τόν ήλιον, τήν σελήνην, τοϋς άστέρας, τὰ δένδρα, τοϋς λίθους. Οϋδένα λαόν γνωρίζω, εξαιρέσει τοϋ 'Ελληνικοϋ εν μέρει, λατρεύσαντα τò ύδωρ ώς θεότητα χαρίεσαν, ή άτενίσαντα, εν ειλικρινῆ κατανύξει, πρòς τò χείλος τῆς πηγῆς, ίνα χαιρετήση και ευχαριστήση τήν εν αϋτῆ οικοϋσαν και ευεργετοϋσαν προστατευτικῆν Νηρηΐδα, τήν συμβολικῆν παράστασίν της, ή τήν προσωποποίησίν της, τήν πραϋνοϋσαν τò άφόρητον μαρτύριον τῆς φλεγούσης δίψης, τῆς γηϊνης αϋτῆς Κολάσεως, εντòς τῆς όποίας καίεται ό διψῶν.

Είς τήν άφρικανικῆν έρημον, τηκόμενος υπό τήν φλόγα πεπυρακτωμένου Σιμούν, θνήσκει εκ δίψης ό όδοιπόρος. Τò βλέμμα αϋτοϋ, εν ήδει άλλ' άπατηλῶ αντικατοπτρισμῶ στηρίζεται είς περίρρυτον όασιν, κατάσκιον και δροσώδη, όπου πλούσια καταρρέουσι τὰ διαυγῆ νάματα, και όπόθεν πίνει άπλήστως —χωρίς νά κορεσθῆ— ό άποκαμῶν διαβάτης, φρεναπάτης θῦμα και διψασμοϋ. Τοϋ πυρετοϋ ή αναλίσκουσα φλόξ, λυμαίνεται τὰ καιόμενα σπλάγχνα μας, και ό νοϋς μας τότε, είς τήν ώραν εκείνην τοϋ άκατασθέντου πόθου τοϋ άφθόνου και ψυχροϋ ύδατος, αναπολῶν τὰς πηγὰς και τὰ κρήμας, άφ' ὧν επίομέν ποτε ύγιεις, τέρπεται και τάλανίζεται είς τήν άνάμνησιν εκείνην, ενῶ τò ξηρανθέν χείλος ζητεΐ: νερό! 'Η φαντασία και ή στέρησις καλλύνει πλειότερον τήν ήδονήν, και έρεθίζει τήν άπόλαυσιν, ότε, πρòς τò δροσερόν ύδωρ κεκλιμένοι, ή ευρύν άμφορέα πλήρη κρατοϋντες, επίνομεν άπλήστως, χωρίς νά σπείσωμεν σπονδήν ευχαριστήριον είς τήν Νηρηΐδα, τήν δότειραν τῆς μακαριότητος εκείνης. Γνωρίζει τις μεί-

ζονα εὐδαιμονίαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀπὸ τὴν ἔγκαιρον καὶ πλήρη ἀπόσβεσιν τῆς διαβρωτικῆς δίψης; Γνωρίζει τις παραφορωτέραν χαράν, ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ἀνακάλυψιν διαυγοῦς καὶ ἀφθόνου ὕδατος γλυκέος, ἐν ὥρᾳ καθ' ἣν ὁ διψῶν ἔθνησκεν ἐκ δίψης, οὐδὲν ἄναμένων τοῦ κελαρύζοντος ρυακίου τὸ νᾶμα, ἢ τῆς ἀναβλυζούσης πηγῆς τὸν μορμυρισμόν;

Ἐὰν ἡδυνάμην, χωρὶς νὰ ἐκπέσω εἰς τοὺς παραλογισμοὺς τῆς Εἰδωλολατρείας, ἢ θελον ἐγείρει βωμὸν ἀνθέων καὶ δρόσου, εἰς τὴν δροσοῦφαντον καὶ ἀνθηρὰν θεότητα τοῦ ρέοντος ἢ πηγάζοντος ὕδατος, τοῦ ψυχροῦ καὶ ἡδίστου. Καὶ ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τούτου ἤθελον, ἐν ἐξάρσει καὶ ἀγάπῃ, λατρεύσει τὴν συμπαθῆ τῶν πηγῶν καὶ τῶν κρηνῶν Νύμφην, τὴν αἰθερίως διαιτωμένην εἰς τὸ ὑγρὸν σπήλαιόν της, τὴν νέαν, τὴν ὠραίαν, τὴν ἐλεήμονα Νύμφην αὐτήν, μὲ τοὺς πλοκάμους ἀποστάζοντας ὑγροὺς μαργαρίτας, καὶ μὲ τὰ χεῖλη τὰ δροσερώτερα καὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ἀφ' ὕψηλῆς χιονοβλήτου πέτρας ἐκρέοντος, τὴν ἔκπαγλον Νύμφην, τὴν μὲ κισσὸν ἐστεμμένην καὶ μὲ ἄνθη, τὴν ἐκχέουσαν διὰ τῶν δροσοπαγῶν δακτύλων της, καὶ ἀπὸ τῶν ἀγνῶν κόλπων της, τῶν σεμνῶν καὶ σπαργώντων, τοὺς θησαυροὺς τῶν ναμάτων της, καὶ τῆς ἀποσβέσεως τῆς δίψης τὴν θείαν ἡδονήν.

Σπανίως ἐπρογευμάτισα μετὰ μείζονος ὀρέξεως, καὶ εἰς θέσιν τοσοῦτον ρομαντικὴν, ὡς εἰς τὸ χεῖλος τοῦ μορμυρίζοντος ἐκείνου ρεύματος. Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς τῶν ὑδάτων καὶ τῶν δασῶν, ἔνθα πηγὴ ἀναβλύζει κατ' ἀποστάσεις, ὁ ὁδοιπόρος δὲν φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὕδωρ, ἀλλ' οὐδὲ σκεῦος, ὅπως ἀντλήσῃ ἀπὸ τῆς πηγαίας φλεβός, ἢ τοῦ ρεύματος. Ὅταν, ἐπομένως, μετὰ τὴν γενναίαν βρῶσιν, ἐπῆλθε τῆς γενναιοτέρας πόσεως ἢ ὄρεξις ἀπὸ τὸ θεῖον ἐκεῖνο ὕδωρ, κατελήφθημεν ὑπὸ γελῶτων, ἀναλογιζόμενοι πῶς ἠθέλομεν κατορθῶσαι νὰ σβύσωμεν τὴν δίψαν μας. Ἐπέσαμεν πρηνεῖς· καὶ μετέωροι οἴονεϊ, στηριζόμενοι εἰς τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν, προσηγγίζομεν τὰ χεῖλη πρὸς τὸ παφλάζον ρεῦμα, ζητοῦντες νὰ πῖωμεν ἀπὸ τοῦ παγετώδους νάματος, ὅπερ τόσον ἀδρῶς ἐξέχεεν ἐνώπιόν μας ἡ μήτηρ Φύσις. Ἐνίστε, καταφερόμενον βιαιότερον τὸ ὕδωρ, προσέκρουεν ἰσχυρότερον εἰς τὴν πέτραν, καὶ ὕδατος ἀφροὶ περιέλουον τότε τὸ πρόσωπόν μας. Ἀπεσυρόμεθα, ἵνα ἀπομάξωμεν ἑαυτοὺς, καὶ ἐπανηρχόμεθα πάλιν, πίνοντες ἀκορέστως ἀπὸ τοῦ θαυμασίου ἐκείνου φυσικοῦ νέκταρος. Ἀληθῶς, πάσης τιμωρίας, ἢ τοῦ Ταντάλου ἦτο ἡ φρικτοτέρα. Ἀναπαυθέντες εἰς τὸ παρακείμενον κατάσκιον δάσος, ἵνα ἀποφύγωμεν τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου τὸ καῦμα, ἠγέρθημεν, καί, πίνοντες ἐκ νέου ἀπὸ τῆς πλουσίας πηγῆς, ἐτράπημεν κατωτέρω προχωροῦντες πρὸς τὸ Βουλγαρέλι. Δὲν θὰ λησμονήσω ποτέ, τὸ ὑπέροχον ἐκεῖνο δάσος τῶν ἐλατῶν, τὸ συνηρεφές καὶ βαθύδενδρον, τὸ ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς πορείας ἡμῶν, ἄχρι τῶν πρώτων τοῦ Βουλγαρελίου συνόρων ἐκτεινόμενον. Ὅ,τι καὶ ἂν εἶπω πρὸς ὕμνον του, καὶ ὀλίγον θὰ ἦναι, καὶ ἀνεπαρκές. Ἴσως ὁ ἀναγνώστης νὰ εἶδεν ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος —διότι περὶ αὐτῆς πρόκειται— εὐρύτερα καὶ πλουσιώτερα δάση ἐλατῶν. Ἐγὼ δὲν εἶδον. Μοὶ φαίνεται ὅμως, ὅτι τὸ δάσος τοῦτο, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ προέχῃ πάντοτε εἰς τὴν δασονομικὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Βασιλείου, διὰ τὸν δρυμῶδη αὐτοῦ πλοῦτον, καὶ τὴν ἔκπαγλον καλλονήν. Θερμὴν εὐχομαι εὐχὴν, νὰ σωθῇ ἀπὸ ἀνεπιστήμονος ὑλοτομίας, καὶ ἀσεβεστάτου πυρός...

Σπύρος Α. Παπικινός

Μουσική και επαρχία, μια σκληρή πραγματικότητα

ΘΑ ΗΤΑΝ ΚΟΙΝΟΤΟΠΟ ΝΑ ΠΟΥΜΕ ότι η ελληνική επαρχία, πολύ περισσότερο το ελληνικό χωριό, είναι χώροι αδικημένοι, φρικτά παραμελημένοι, αποστασιοποιημένοι και απομακρυσμένοι από κάθε έννοια στοιχειώδους μουσικής και καλλιτεχνικής δραστηριότητας και επικοινωνίας. Ασφαλώς θα ήταν κοινοτυπία, όμως παράλληλα είναι και μια αδήρητη πραγματικότητα. Όπως πραγματικότητα είναι το ότι αυτή, η ελληνική επαρχία με την πλούσια παράδοση, το ανθρώπινο δυναμικό της, το μεράκι, την ανιδιοτέλεια και το ταλέντο των σεμνών, παραδοσιακών καλλιτεχνών της είναι μία από τις βασικές πηγές που τροφοδοτούν την καλλιτεχνική παραγωγή στη χώρα μας.

Δεν είναι στους σκοπούς αυτού του σημειώματος να αναζητήσει τις ρίζες και τις αιτίες του φαινομένου. Αυτό ίσως προσπαθήσουμε να το αναλύσουμε σε κάποια επόμενα άρθρα. Ακόμα περισσότερο δεν είναι στους σκοπούς μας να δώσουμε συνταγές για την άμβλυνση ή τη λύση της σκληρής πραγματικότητας που βασανίζει την επαρχία μας, προσδιορίζει το παρόν της, προδιαγράφει και προετοιμάζει το μέλλον της, διαμορφώνει τις συνειδήσεις του πληθυσμού και κυρίως της νεολαίας της.

Σκοπός του σημειώματός μας είναι απλά να προσεγγίσουμε το θέμα, να το «φωτογραφίσουμε», να το δούμε. Τα υπόλοιπα είναι βασικά και κύρια, υπόθεση που πρέπει να απασχολήσει άλλους. Εμείς, από τις γραμμές αυτής της στήλης θα εντοπίσουμε το θέμα και θα προσπαθήσουμε να το παρουσιάσουμε σαν μια αφορμή σκέψης και προβληματισμού.

Είναι αλήθεια ότι η Μουσική, ανάμεσα στις άλλες τέχνες είναι αυτή που περισσότερο είναι οικεία και συνδεδεμένη με τον άνθρωπο. Τον συντροφεύει σε όλες σχεδόν τις στιγμές της ζωής του, τις ωραίες και τις άσχημες, τον ξεκουράζει, τον προβληματίζει, τον προωθεί, τον προάγει. Είναι μια δύναμη που η σωστή χρήση της μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση ανθρώπων και κοινωνιών, να οδηγήσει σε δρόμους αυτογνωσίας και αναζήτησης. Απεναντίας η λανθασμένη, η άκριτη και καταχρηστική χρησιμοποίησή της μπορεί να οδηγήσει σε αποτελμάτωση, αδιαφορία, αποστασιοποίηση, αποβλάκωση. Κι ακόμα σε αντίδραση επικίνδυνη για την εξέλιξη της κοινωνίας με τη στενή και την ευρύτερη έννοια.

Και δε χρειάζεται ιδιαίτερη επιχειρηματολογία για να πειστούμε ότι, άλλες προοπτικές, άλλες βλέψεις, άλλη ποιότητα σκέψης και ζωής έχει εκείνος που συχνάζει στις

αίθουσες των συναυλιών, που αναζητά την ψυχαγωγία του στα ράφια της δισκοθήκης (όπως και της βιβλιοθήκης), εκείνος που χωρίς να απομακρύνεται από την αντιμετώπιση της καθημερινότητας, γυρεύει πληρέστερες μορφές έκφρασης, παρά ο θαμώνας της Disco ή του κέντρου προσφοράς ευτελούς διασκέδασης και μουσικής· για να μη χρησιμοποιήσω άλλη γνωστή λέξη έχουσα σχέση με συμπαθή κατοικίδια.

Το σχολείο

Όλοι μας παρακολουθούμε, ποιος άμεσα, ποιος έμμεσα την δραστηριότητα στο σχολείο: στο νηπιαγωγείο, στο δημοτικό, στο γυμνάσιο, στο Λύκειο. Και είμαστε μάρτυρες της παντελούς απουσίας της Μουσικής σ' αυτούς τους χώρους που διαμορφώνουν την ψυχή και τη συνείδηση της νέας γενιάς, την ποιότητα της νέας ζωής. Ένας δάσκαλος, στις πλείστες περιπτώσεις χωρίς καμιά μουσική παιδεία, ενώ πολύ συχνά αγνοεί τη σημασία και τη λειτουργία της Μουσικής στο έργο της αγωγής. Αλλά πού και πώς να αποκτήσει μουσική παιδεία; Στην Ακαδημία; Στο Πανεπιστήμιο; Με πρόγραμμα Μουσικής ακατάλληλο, με βιβλία θεωρητικολογούντα που δεν εισχωρούν στο βαθύ και καταλυτικό νόημα της συνεισφοράς της Μουσικής, σαν ιδέα και σαν πράξη στη δραστηριότητα της αγωγής των νέων («των νέων τας ψυχάς δει δια μουσικής και γυμνασίας επί το βέλτιον ρυθμίζειν», έλεγαν κάποιοι που τους θυμόμαστε μόνο στις εθνικές επετείους και σε στιγμές εθνικής ή εθνικιστικής έξαρσης). Πού έμαθε –ποιοι τον έμαθαν– ο δάσκαλος να ακούει Μουσική; Ποιος του έμαθε να αναλύει, να εκλαικεύει τη συγκίνηση και όλα τα αισθήματα και συναισθήματα που εγείρει και διεγείρει η Μουσική;

Εδώ ίσως αντιταχθεί η άποψη ότι γυρεύουμε πολλά από το δάσκαλο. Μήπως όμως

πρέπει να γυρεύουμε πολλά; Μήπως, αν δεν μπορεί να τα δώσει είναι ακατάλληλος, αν όχι επιζήμιος για τη λεπτή και τόσο σημαντική θέση που έχει;

Αλλά και στις περιπτώσεις που, από προσωπικούς λόγους και ανάγκες, ο δάσκαλος (ο καθηγητής) έχει μουσική παιδεία, πώς θα μπορούσε να τη χρησιμοποιήσει σαν ένα μοχλό παιδαγωγικής; Στις αίθουσες μουσικής, στις δισκοθήκες που διαθέτουν τα σχολεία μας; Στις τακτικές συναυλίες που παρακολουθούν οι μαθητές μας, ή στις σχολικές εορτές και παρελάσεις ταραταζούμ-τζουμ-τζουμ;

Κι ακόμη κι αυτή η υποδομή αν υπήρχε, πού θα βρεθεί ο χρόνος, κάτω από την πίεση του όγκου των άχρηστων μαθημάτων, των άχρηστων γνώσεων, της ανάγκης του φροντιστηρίου, του άγχους και του φόβου της λαιμητόμου των εξετάσεων, κάτω από την πίεση του λαμπρού μας εκπαιδευτικού συστήματος; Πώς λοιπόν ο υποτιθέμενος αυτός δάσκαλος με την υποτιθέμενη υποδομή θα μπορούσε να γίνει πραγματικά λειτουργός μέσω και της Μουσικής;

Η Μουσική Σχολή

Φυσικά, αραιά και πού, σε κάποια γειτονιά, όλο και θα ξεφυτρώνει κάποια μουσική σχολή με φανταχτερά γράμματα σε μεγάλες ταμπέλες. Κάποιο διαμέρισμα με διαρρυθμισμένους χώρους ώστε να πληρούν στοιχειώδεις ανάγκες, ένα πιάνο, μια κιθάρα, ένα αρμόνιο που παίζει μόνο του (ω του θαύματος της τεχνολογίας που υποκαθιστά τον καλλιτέχνη, το δάσκαλο, το μαθητή, τον άνθρωπο!) Και εκεί με τη βοήθεια της δασκάλας μαθαίνουν οι νέοι μας να βασανίζουν τα άσπρα και μαύρα πλήκτρα ή τις έξι χορδές.

Σίγουρα υπάρχουν (σπάνια) και οι περιπτώσεις που ευσυνείδητα γίνεται σοβαρότερη και υπευθυνότερη δουλειά. Η πείρα όμως έχει δείξει ότι και σ' αυτές τις αξιοπρόσεκτες περιπτώσεις υπάρχουν πολλά τρωτά: έλλειψη υποδομής, οικονομική πίεση, έλλειψη παιδαγωγικής γνώσης, υπερβάλλον ζήλος, είναι μερικοί μόνο από τους παράγοντες που αντιστρατεύονται, εμποδίζουν, ενώ συχνά καταστρέφουν το έργο της μουσικής παιδείας.

Η τηλεόραση

Κατά καιρούς η τηλεόραση χαρακτηρίστηκε σαν μέσο ενημέρωσης, επικοινωνίας, ακόμα και πολιτισμού. (Άλλοι τη χαρακτηρίζουν μέσο αποβλάκωσης) Όπως και αν χαρακτηρίστηκε, είναι σίγουρο πως θα μπορούσε να είναι σ' ένα βαθμό και «μέσο Μουσικής παιδείας». Είναι όμως σίγουρο επίσης, ότι δυστυχώς δεν είναι. Τα προγράμματα μουσικής, οι σοβαρές επιστημονικά και καλλιτεχνικά προσπάθειες μουσικής παιδείας με την πλατεία έννοια του όρου, λείπουν. Η απάντηση στο ερώτημα «γιατί λείπουν;» είναι πολύπλοκη και δεν είναι του παρόντος να αναλυθεί.

Μια πρώτη, απλή εξ ίσου όμως σαφής απάντηση είναι ότι τέτοια προγράμματα δεν ενδείκνυνται για οικονομική εκμετάλλευση (διαφημίσεις, σπόνσορες, μάρκετινγκ...)

χαρακτηριζόμενα έτσι ως μη ακροαματικά. Ωστόσο, ποιος και πώς δημιουργεί την ακροαματικότητα, είναι ένα άλλο πολύπλοκο ερώτημα που επίσης δεν είναι του παρόντος.

Το πανηγύρι – η συναυλία

Περνάει ο καιρός και περιμένουμε το καλοκαίρι. Τότε, στο χωριό θα γίνει το πανηγύρι όπου θα μας δοθεί η ευκαιρία να έλθουμε σε επαφή με τη δημοτική και λαϊκή μας Μουσική, την εθνική μας κληρονομιά. Τότε, αφού ο παπάς ευλογήσει την ιεράν εικόνα, και ενώ η μύρα θα σερβίρεται κατά κιβώτια, οι μουσικοί θ' ανέβουν στη σκηνή. Τραγουδιστές αρρενωποί, τραγουδίστριες λάγνες, οργανοπαίχτες, καλλιτέχνες, φίρμες, μάνατζερ θα οργανωθούν. Θα οργώσουν την επαρχία και θα μεταλαμπαδεύσουν τα φώτα της Μουσικής στους ιθαγενείς της ελληνικής υπαίθρου. Θα λαλήσει το κλαρίνο, το μπουζούκι θα κλάψει, εμείς θα νιώσουμε μεγάλοι, ατομικά και εθνικά υπερήφανοι και μεθυσμένοι θα χορεύουμε ως το πρωί, συμμετέχοντας έτσι στον εκπολιτισμό μας.

Αυτό είναι το πανηγύρι που θα μπορούσε να είναι θεματοφύλακας της παράδοσης. Για να γίνει όμως τέτοιο χρειάζεται ο σωστός πολιτιστικός σύλλογος, η βούληση, η κοινή προσπάθεια και ο συντονισμός, το σπάσιμο της εκούσιας απομόνωσης και απραξίας... είπαμε όμως... όχι συνταγές.

Εύλογα θα απορήσει κανείς: Μα όλα αυτά μόνο στην επαρχία συμβαίνουν; Η πρωτεύουσα, η μεγαλούπολη ζουν στον παράδεισο;

Όχι. Η ίδια κατάσταση, η ίδια κακομοιριά βασιλεύει και εκεί. Όμως εκεί υπάρχουν οι δυνατότητες και του καλού θεάτρου και της Μουσικής και η αίθουσα τέχνης και ο καλός κινηματογράφος. Πόσο πληρώνονται όλα αυτά (όχι μόνο σε χρήμα) είναι μια άλλη ιστορία. Όμως υπάρχουν.

Υπάρχουν και οι άλλες προσπάθειες. Οι πραγματικά σπάνιες όσο και προοδευτικές αλλά και αδύναμες να λύσουν από μόνες τους το πρόβλημα. Μικρά ή μεγαλύτερα σύνολα μουσικής, αποτελούμενα από μουσικούς ή σπουδαστές της μουσικής, επειδή νιώθουν πως έτσι εκφράζονται και λειτουργούν, ή επειδή είναι «λοξοί» όπως συνηθίζουμε να τους αποκαλούμε, εμφανίζονται στη μουσική σκηνή προσφέροντας τη γνώση και την αγωνία τους σαν πρόταση συζήτησης, χαμηλόφωνη σεμνή, φιλική κουβέντα, σαν ένα τρυφερό ψίθυρο αγάπης. Είναι όμως τόσο λίγοι και τόσο μόνοι, ώστε ο λόγος τους μένει μετέωρος σαν ηχώ φωνής βοώντος...

Τι μένει λοιπόν σαν φορέας μουσικής παιδείας και έκφρασης; Υπάρχει και η Disco, και το κέντρο νυκτερινής διασκέδασης.

Χρειαζόμαστε άραγε και κάτι άλλο;

Ο Σπύρος Παπικινός είναι καθηγητής του Ελληνικού Ωδείου Αθήνας.

Στέφανος Τόσκας

Η χλωρίδα της Χόσεψης

Ο άγριος δυόσμος

ΕΞΕΚΙΝΗΣΑ ΝΑ ΑΦΗΣΩ ΜΕΡΙΚΕΣ χρήσιμες σημειώσεις για τη χλωρίδα του χωριού μας. Το έργο δεν ήταν εύκολο και αιτία ήταν η αμέλειά μας να διατηρήσουμε τις γνώσεις των παλαιών: Βάγιας Μπαρτζώκα, Θεοδώρας Τόσκα, Νικολ. Τόσκα, Δ. Κουτσοσπύρου, Δ. Παπά, Κωνσταντούλα Κατσικογιώργου κ.λπ.

Προχωρώντας για τη χλωρίδα είδα ότι εκτός απ' αυτούς οι θησαυροί μας επεκτείνοντο στην πανίδα, στα αρχαιολογικά ευρήματα, στον ορυκτό πλούτο κ.λπ., που καθιστούν το χωριό μας σωστό παράδεισο. Για να γραφούν όλα αυτά απαιτείται ολόκληρο βιβλίο, γι' αυτό περιορίστηκα στα φυτά και τα λουλούδια που τα κατέταξα στις σημειώσεις μου σε δασικά, διακοσμητικά, φαρμακευτικά, δουλειά φυσικά γεωπόνου που είναι χωράφια πέραν της αρμοδιότητάς μου.

Μέσα από τη μελέτη της φύσεως ανακαλύπτει κανείς τον δημιουργόν της Θεόν.

«Καταμάθατε τα κρίνα του αγρού πως αυξάνει ου κοπιά ουδέ νήθη· λέγω δε υμίν ότι ουδέ Σολομών εν πάση τη δόξη αυτού περιεβάλλετο ως εν τούτων».

Ματθ. στ' 28, 29

Χαρακτηριστικά του χωριού μας είναι ότι σε όποιο μονοπάτι περάσεις όποιο χορταράκι κι αν πατήσεις μοσχοβολάνε όλα.

Η ρήγανη, από τις νοστιμότερες και αρωματικότερες ρίγανες της Ελλάδας, τείνει να εκλείψει από την εντατική συλλογή και το ξερίζωμα των γύφτων.

Ο άγριος δυόσμος που συγκεντρώνει πλήθος από χρυσίζουσες μικρές πεταλούδες.

Η μέντα, είδος δυόσμου που φυτρώνει σε όλα τα χωράφια και τις παρυφές των δρόμων, αρωματικό και θεραπευτικό. Προσοχή στους ξένους, την κυνηγάνε πολύ.

Το *μελισσόχορτο* (*μέλισσα*) φύεται σε δύο αδελφά είδη. Αρωματικό και θεραπευτικό.

Το *τσάι του βουνού* με ωραία γεύση και άρωμα. Τελευταίως άρχισαν να το καλλιεργούν.

Το *βάρβαρο* ένα από τα σπανιότερα είδη που τείνει να εκλείψει. Το άρωμά του μοιάζει με το άρωμα ούζου. Είναι το δίκταμο της Ηπείρου. Παλαιά φύτρωνε και μέσα στο χωριό (στο γκρεμό στην άκρη του χωραφιού της Χριστίνας Μπλέτσου (Γρετσιστα) ήδη έχει απομείνει μόνο στη Ρουπακιά στην περιοχή Σερεπίσου. Χρειάζεται προσπάθεια διατήρησής του (διά σποράς). Ο σπόρος του είναι πολύ σκληρούς και χρειάζεται χάραγμα.

Το *γοργογιάνι*, ένα χόρτο με στενόμακρα φύλλα χνουδωτά ελαφρώς σαν του καρνοφυλλιού περίπου. Επιθέμενο σε πληγές επιταχύνει την επούλωσή τους.

Καλλωπιστικά - Αρωματικά

Αγράμπελη (*κληματίς*). Φύεται καθ' όλην την έκτασιν του χωριού προσδίδουσα με τα λευκά άνθη της και το μεθυστικό άρωμά τους παραδεισιακήν τω όντι ομορφιά.

Το *γκούρπινο* αδελφό της αγράμπελης χωρίς άρωμα. Εχρησιμοποιείτο για το δέσιμο των σκουλίδων του σταριού και τριφυλιών. Μετά το τίναγμα των ανθέων δημιουργεί χνουδωτά τσαμπιά με μετάξινο λάμπιν.

Σφερδούκλι (*ασφόδελος*). Οι πλαγιές (κυρίως της Ρουπακιάς) γεμίζουν τηνάνοιξη από τα άσπρα-ροζ άνθη του σε μεγάλες εκτάσεις. Οι κόνδυλοί του είναι φαρμακευτικοί.

Τα *κυκλάμινα* (*ντριμήρα*). Φυτρώνουν εντός και εκτός του χωριού. Καλύπτουν μεγάλες εκτάσεις στα πλατάνια και στο ελατόδασος. Στολίζουν με τα ωραία τους άνθη και με τα εμπριμέ φύλλα τους. Το ιδιαίζον των κυκλαμίνων των Τζουμέρκων είναι ότι είναι αρωματικά ιδίως σε πολλές λόχμες μαζί, αντιθέτως με τα παρόμοια της Αττικής και Ευβοίας που είναι τελείως άοσμα.

Ανεμώνη (*βατράχιον*). Δεν έχουμε την ποικιλία των χρωμάτων που φύονται στην Αττική και την υπόλοιπο Ελλάδα. Υπάρχει όμως ένα είδος που ευδοκιμεί μετά τα 600

Η παπαρούνα

μ. με απαλό σαξ χρώμα σπανίας ομορφιάς (το σαξ στη φύση είναι από τα σπανιότερα χρώματα).

Κενταύριον φυτρώνει παντού ιδίως στις σιταριές με τις σαξ μαργαρίτες του.

Δελφίνιον (*καπουτσίνος*), φυτρώνει μέσα στα σάβια σε μπλε ή ροζ χρώματα. Αποτελούν με τις παπαρούνες απίθανο ντεκόρ και συνάμα ζιζάνιο.

Κολχικόν (είδος κρόκου). Το φθινόπωρο γεμίζει τις πλαγιές με τα λιλά άνθη του (είναι δηλητηριώδες).

Κίστρος (*μετζούνα*). Θάμνος με ροζ ή άσπρα τριανταφυλλάκια, αρωματικά εν αντιθέσει προς αυτούς που φυτρώνουν στην Αττική και αλλαχού που είναι άοσμοι. Παρέχει άφθονη γύρη την οποία σωρηδόν συλλέγουν οι μέλισσες. Φορτώνουν κυριολεκτικά τα πίσω πόδια τους για να τη μεταφέρουν προς κατασκευή της κηρύθρας τους. Ο κίστρος φιλοξενεί ως απράσιτο φυτό στις ρίζες του ένα απίθανο ομορφιάς άνθος το οποίο εξέρχεται του εδάφους φθάνον τα 25 περίπου εκατοστά.

Μενεξές (*μανούσια*). Σε αφθονία στα όχτια και τις άκρες των ποτιστήδων φυτρώνει ο μενεξές με μπλε και άσπρο-λιλά λουλούδια που το Φλεβάρη και ύστερα σου γεμίζουν τους πνεύμονες με το άρωμά τους.

Εντελβίαις. Ξένοι τουρίστες αναφέρουν ότι στα Τζουμέρκα συνάντησαν φυτά εντελβίαις (το αναφέρω με επιφύλαξη).

Ουρά αλεπούς. Στο βουνό από πάνω φυτρώνει ένα χόρτο του οποίου τα μικρά στάχυα (10 εκ. το πολύ), όταν ξεραθούν, παίρνουν τη μορφή ουράς αλεπούς. Το μάζευαν παλιά οι βλάχοι. Είναι πολύ διακοσμητικό.

Σπάρτο. Φύεται αυτοφυές στη θέση «σπάρτα» στα σύνορα Πουλιάνας και Ναζαίων (Γκιμέζι και Σπάρτα). Είναι αρωματικότατο και έχει φυτευτεί σε όλους τους δρόμους της Ελλάδας.

Εξ αυτού με χτύπημα στο μάγγανο κατασκεύαζαν οι παλαιοί υφάσματα εφάμιλλα των λινών.

Μυοσοτίς, γλόη με μικρά σαξ λουλουδάκια. φυτρώνει στην πλαγιά πίσω απ' τον Αγ. Μάρκο. Το φυτεύουν για μπορντούρα στη Β. είσοδο του Βασ. Κήπου.

Νιγγέλια, φυτρώνει σε όλους τους κήπους και στολίζει με τις σαξ μαργαρίτες του και τις μελιτζανί φούσκες που χρησιμοποιούνται από τους ανθοπώλες ως διακοσμητικές.

Φράουλα (*χαμοκέρασο*). Μέσα στα χαμηλά δασωμένα μέρη με γραύους και τσοπόρια (πουρνάρια) αποτελεί παράδεισο άγριων φρούτων με έντονο άρωμα. Ανεκμετάλλευτο ορυχείο. Η καλλιέργεια ήμερων εξελιγμένων ειδών φράουλας θα αποτελούσε τεράστια επιτυχία για τον τόπο μας.

Βάλσαμο (*σκορπίδι*). Φαρμακευτικό ετήσιο φυτό φυόμενο παντού, ύψους 50. περίπου εκατοστών με τα κίτρινα άνθη του. Όταν το τρίψεις, αφήνει χρώμα ιωδίου.

Παπαρούνα. Με έντονο κόκκινο ή γκρενά χρώμα. Στολίδι πραγματικό της φύσεως. Τα φύλλα του χρησιμοποιούνται ως χορταρικό μαζί με άλλα χόρτα.

Λούπινο. Με σαξ ωραία χρώματα και μετά από ξεπίκρισμα τροφή για τα ζώα. Ευδοκίμει σε μη ασβεστούχα εδάφη.

Αλόη. Φύεται εν αφθονία με τα ροζ λουλουδάκια του. Το χρησιμοποιούσαν ως φάρμακο (για τις θέρμες).

Άγρια πρίμουλα (Primaver de jardin). Μόνο με κίτρινα λουλούδια. Οι καλλιεργημένες είναι ποικιλόχρωμες (για μπορντούρα).

Αμαρυλίσ (μπελαντόνα). Η μάνα μου (η οποία εγνώριζε πλήθος βοτάνων), τροφοδοτούσε τον Κωνσταντούλα Κατσικογιώργο στην Πουλιάνα για να φκιάνει αλοιφή. Έβαζε ρετσίνι ελάτου και πολτοποιημένα κρεμμύδια αμαρυλίδος και μ' αυτή έδενε τα σπασμένα μέρη (χέρια, πόδια) ανθρώπων και κασικο-προβάτων. Η αλοιφή αυτή έσφιγγε με τον καιρό και βοηθούσε στο δέσιμο των οστών εν αντιθέσει με το γύψο ο οποίος όταν ξεραθεί ξεσφίγγει. (Δεν υπήρχαν μαγνητόφωνα αλλά δεν υπήρχαν και αυτιά να περισώσουν τις πολύτιμες γνώσεις των γονέων και παπούδων μας).

Γαρούφαλλα, Βασιλικός. Τα ίδια όπως σε όλη την Ελλάδα αλλά το άρωμά τους δε συγκρίνεται με κανένα άλλο μέρος. Βοηθούν: το κλίμα; το νερό; το χώμα; ίσως και όλα μαζί.

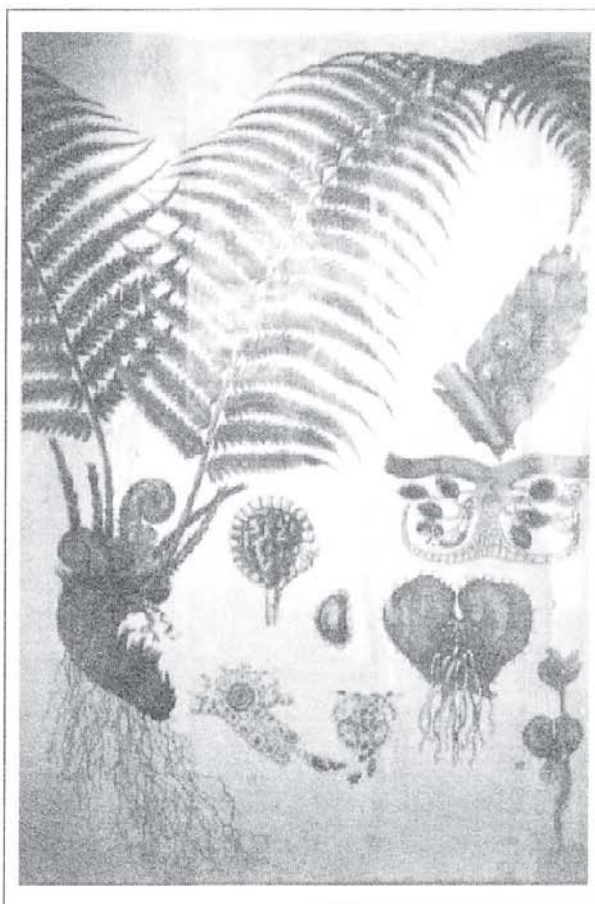
Πλατυμαντήλα ή πρωτομαντήλα, πόα με πλατειά φύλλα φυομένη σε όλα τα δάση, με θεραπευτικές ιδιότητες.

Αντίκλαρο (ιξός). Παράσιτος θάμνος στους κορμούς των ελάτων και των δέντρων (δρυς η πλατύφυλλος). Από τους λευκούς σπόρους κατασκευάζουν κόλλα για ιξόβεργες για πιάσιμο πουλιών. Είναι το «γκυ» των Χριστουγέννων.

Σαπουνάρια (στο χωριό το λένε αγριορίγανη). Φυτρώνει στις άκρες των χωραφιών και δημιουργεί ένα είδος ταπέτου με τα ροζ ανθάκια του· πανόραμα κυριολεκτικό.

Σκάρφη. Φυτό 20 εκατοστών με άνθη όμοια με το φύλλωμα (πράσινα). Το χρησιμοποιούσαν στα κούφια δόντια για ανακουφισμό των πόνων. Έτριβε όμως τα δόντια.

Γομαροφάσουλα. Φασόλια γίγαντες σε χρώμα καφέ (παρδαλό), εδώδιμα. Τα φυτεύουν ακόμη στον Αη-Γιώργη για να ομορφαίνουν τους κήπους, γιατί βγάζουν κόκκινα λουλούδια εν αντιθέσει με τα άλλα που έχουν λευκά λουλούδια.

Η φτέρη

Βερόνικα (των Άλπεων). Φυτό με μπλε άνθη που φύτεται μόνο στη βρύση του Καραμπούλα λίγο πιο πάνω από το ρέμα του Καραμπούλα. Λίαν διακοσμητικό και σπάνιο.

Η *Λαγοκοιμησιά*. Βότανο συλλεγόμενο υπό των συλλεκτών για θεραπευτικούς σκοπούς (στόμαχο). Φύτεται στα Κουτσοσπυρέικα δίπλα από του Μπαρτσώκα.

Η *Δρακοντιά* (άρρον το σικτόν). Βγάζει ωραίο καρπό με κόκκινα-πορτοκαλί σπυριά σαν του καλαμποκιού. Είναι τοξικό.

Η *Λαγομηλιά*. Στα φύλλα της κρέμονται οι κόκκινες μπαλίτσες (εδώδιμα). Στην ουσία δεν έχει φύλλα αλλά τα φύλλα αποτελούν και τον κορμό.

Βίνκα. Ένα είδος (σαν την ιππομέα) με μικρά χρυσομπλέ άνθη ή το Λιθόσπερμο, φυτρώνει ανάμεσα στους θάμνους και σε υψόμετρο άνω των 600 μ. Οι πλαγιές του Μπαρτσώκα καθώς και προς την Γκούρα είναι γεμάτες.

Μούσκαρι. Το γνωστό ως βολβός (τουρσιά) με τα μπλε σταφυλάκια.

Αιγόκλημα. Το γνωστό αγιόκλημα που άλλοτε σκέπαζε πολλές αυλές του χωριού και κυρίως της κ. Βάγιας Μπαρτζώκα.

Τραγόχορτο. Φυτό με έντονη μυρωδιά φαρμακευτικό.

Γαιδουράγκαθα. Μεγάλη ποικιλία με διάφορα χρώματα και σχήματα. Στη ρουπακιά φυτρώνει μια ποικιλία «άκανθας» καλλωπιστικής με λουλούδια ωραία με μακριούς μίσχους. Τα φύλλα της πολύ πλατειά.

Χορταρικά

Φύονται πλείστα είδη *ραδικιού*. Με μπλε άνθη, με ροζ, με κίτρινα (πικροράδικο).

Οι *κοντοτσιίτες*. Νόστιμο χόρτο κατάλληλο για λαχανόπιττες.

Το *μοσχοσίταρο*. Κηπευτικό καλλιεργούμενο κατάλληλο για πίττες. Οι σπόροι του αλέθονται και με το χυλό του αλευριού (λίαν τονωτικού) περιβάλλουν τα τσουένι.

Το *ψωρίλι*. Κάτι σαν το ζωχό, μικρότερο όμως με άνθη σε αποχρώσεις μπλε-σαξ-ροζ. Λίαν μελιτοφόρο. Όταν πιέσεις το άνθος βγάζει ολόκληρο δάκρυ νέκταρος. Οι μέλισσες το κυνηγάνε.

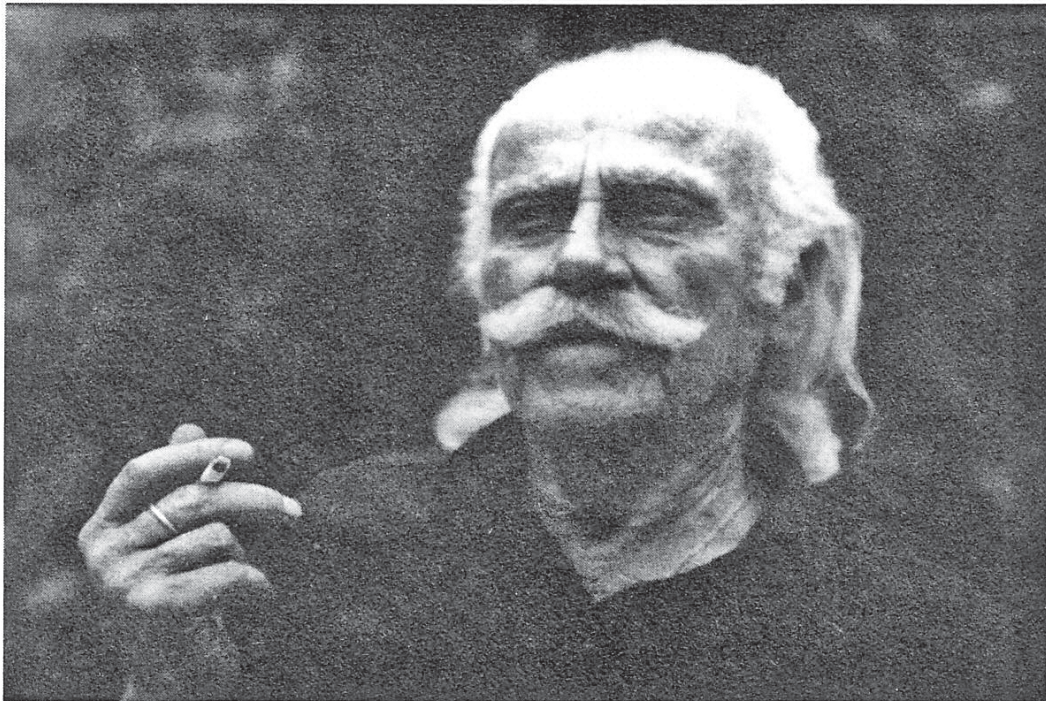
Η *τσουκνίδα*. Η περιφρονημένη τσουκνίδα είναι από τα θεραπευτικά λάχανα και τροφή στις περασμένες γενιές (αλευρωμένη).

Φτέρη. Ολόκληρες πλαγιές του ριζού και των γύρω λόφων του χωριού σκεπάζονται από τη γνωστή φτέρη δίνοντας πλούσιο πράσινο στο πράσινό του. Υπάρχουν και άλλα δύο είδη φτέρης μιας στα ρέματα και μιας στους υγρούς τοίχους και τα όχτια (πολυτρίχι). Η φτέρη ιδίως όταν μισοσαπίσει αποτελεί άριστο φυτόχωμα (ανώτερο του καστανοχώματος) για φυτά ασβεστόφοβα (καμέλια, γαρδένια, αζαλέα, ορτανσία).

Χρήστος Δ. Καραλής

Βότανα του βουνού θεραπευτικά

Το παρακάτω κείμενο γράφτηκε στις 23-5-1976 από τον μπαρμπα-Χρήστο. Θεωρήσαμε ότι διατηρώντας το ύφος και την ορθογραφία του βρισκόμαστε πιο κοντά στην εποχή και στη σκέψη του γράφοντος.

Ο Χρήστος Δ. Καραλής

ΝΕΥΡΟΧΟΡΤΟ όταν σταματούν τα ούρα πέρνομε λίγα φύλα και τα κοπανάμε καλά τα πέρνομε σε μισό ποτίρη νερό τα αφίνομε ολίγα λεπτά και σορόνομε σε άλλο ποτίρη και το πίνουμε 3 φορές την ημέρα πάντος είναι και το λαύρο είναι πικρό όμως. Για τη Δισεντερία Βούρβαλα καρπό τρώμε 10 περίπου επίσης και Κράνα η καφέ 1 κουταλιά καφέ στήβομε 2 Λεμόνια το ανακατεύομε και το πίνουμε.

Για την πίεση κάθε προί 2 λεμόνια. Τα στήβομε και πίνουμε το ζουμί, για το βίχα Μολόχα κρεμίδα τα βράζομε πίνουμε το ζομό και κατόπην τρώμε και τα κρεμίδα και Ρίγανη του βουνού τη βράζομε και βάζομε και ζάχαρι και πίνουμε ένα ποτίρη 2 φορές

την ημέρα. Για τη Γρήπη πίνουμε τσίπουρο βραστό ή κονιάκ τρώμε και Σκόρδα.

Όταν κοπούμε με τσεκούρι και είναι μεγάλη πληγή πέρνουμε τριφύλη το κοπανάμε και το βάζουμε επάνο στην πληγή κλήνη αμέσος η πληγή ή και Σακοθρόφη.

Όταν έχουμε φαγούρα στο σώμα μας πέρνουμε χαμόφτερι και την βάζουμε στη φογιά στεκόμαστε από πάνου και καπνίζουμε το μέρος της φαγούρας.

Όταν μας πονάγη το στομάχη πέρνουμε Ρόβη το ψίνουμε όπος τον καφέ και το αλέθουμε και πίνουμε 3 καφέδες την ημέρα πρην φαγιτού επίσης είναι και τα βατόμουρα καλλά για αυτήν τη δουλιά.

Άμα υποφέρεται από ουρικό οξύ δεν έχεται παρά να φκιάξετε ένα αφέψιμα με τα εξής φυτά.

Σε αναλογία 20 Γραμάρια από το κάθε ένα χαμομήλι, αρκουδοβότανο κοντιλόχορο-το αράκη και τίλιο μία κουταλιά για κάθε φλιντζάνη θα πίνεται 3 φλιντζάνια την ημέρα νιστηκή μεταξή των Γευμάτων.

Έχεται λεύκομα μπορείται να θεραπευθείτε με ένα αφέψιμα από Πράσα και σαυτή την περίπτωση θα πρέπη να πίνεται 3 φλιντζάνια την ημέρα.

Κατά τον αρθριτισμόν ένα αφέψιμα από τα εξής φυτά σε αναλογία 20 γραμαρίον από το κάθε ένα αρκουδόβατος φίλα σιμυδγιάς φραγγοστάφυλα και πουρνάρι από 3 φλιτζάνια κάθε ημέραν.

Για το σικότι 30 γραμάρια τολντέα μπολντούς 50 χελιδόνη και 20 βουρβαλιά μία κουταλιά για κάθε φλιντζάνι και τρία φλιντζάνια μεταξή των Γευμάτων.

Κατά της Δισκιλιότιπος 2 φλιντζάνια με τα εξής φυτά λευκή 20 γραμάρια το κάθε ένα φλιό Βουρβαλιάς Μέντα λευκή Ρεβέντη και Μολόχα.

Σαν δυνατό καθαρκτικό ένα αφέψιμα από 30 γραμάρια φλαμουργιάς και άλα τόσα γραμάρια Βουρβαλιάς και ανά 10 γραμάρια από τα εξής λευκή Μέντα Παρθενούλη Σκαρολάχανο και μελισσοβότανο από ένα φλιντζάνη πρην από κάθε Γεύμα.

Όταν πονέσουν τα αυτιά πέρνουμε 2 κρόκους και τους βάζουμε σε μικρό τιγάνη και κέγομε πολύ και τα πιέζουμε με το κουτάλη πέρνουμε αυτό το λάδι και το ρίχτομε σταγόνες μέσα στο αυτή και θεραπεύεται αμέσος.

Συνταγή

Βότανα του Βουνοῦ Θεραπευθιμά

Νέωρόχορτο όταν σταματούν τα αυρα σέρνομε 2 ίφα 3 ίφα
 και τα κοπανάμε καλά τα σέρνομε σε μιά σουύρι περὶ τα
 αζίνουμε 3 ίφα χεωτά και βερνομε σε 3 ίφο σουύρι και το πίνουμε
 3 φορές την ημέρα πάντος είναι και το γαῦρο είναι σικρό
 Για τη Διβεντερία Βούρβαλα κερτό τρώμε 10. Θερισσοξοία

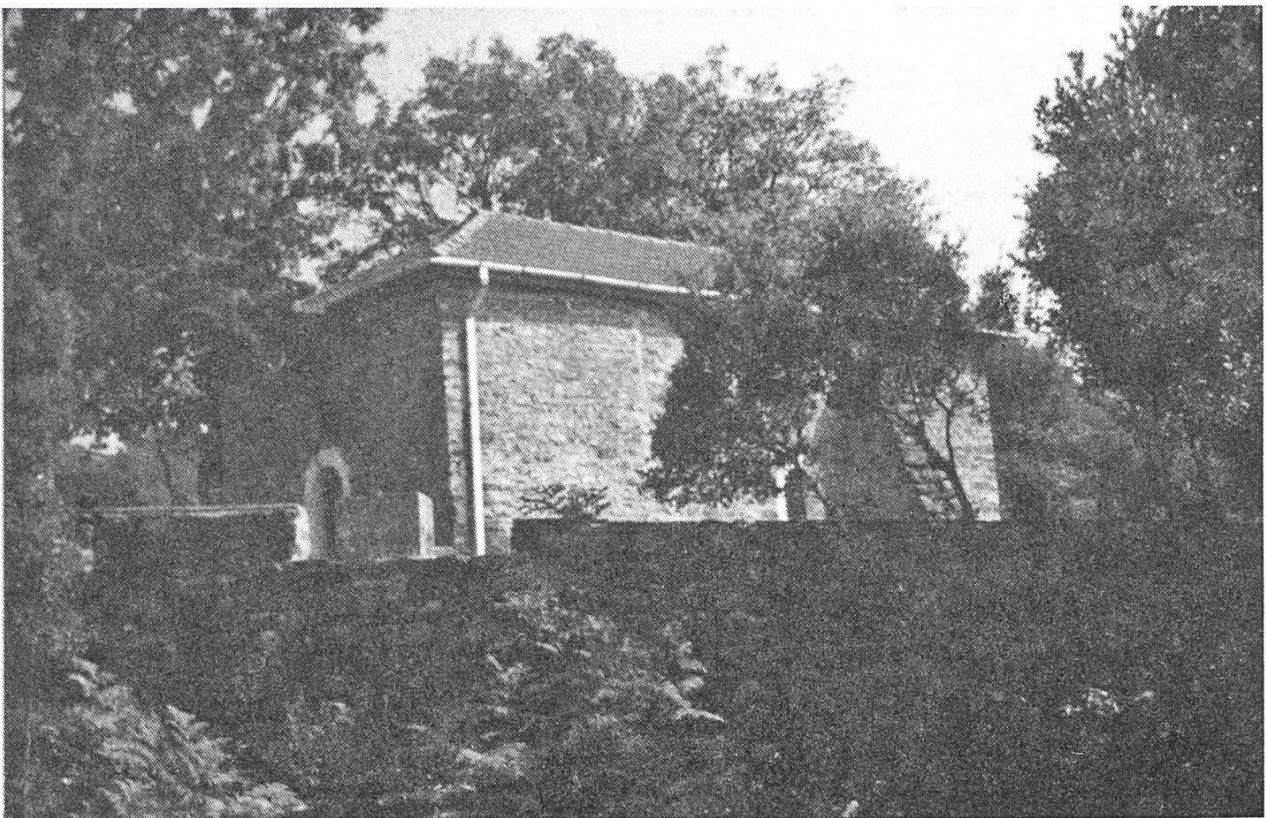
Δημήτρης Γιαννούλης

Ένα μικρό οδοιπορικό στην Ιερά Μονή Ευαγγελιστρίας Κυψέλης

Εισαγωγικά

ΑΝ ΠΟΛΛΕΣ ΦΟΡΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΩΝΤΑΣ να γράψει κάποιος την ιστορία ενός μνημείου δυσκολεύεται για πολλούς και διάφορους λόγους, τούτο γίνεται ακόμα δυσκολότερο όταν έχει να καταγράψει όχι μόνο την ιστορία και την τέχνη, αλλά κυρίως την πνευματική παρουσία ενός ιερού ναού ή μοναστηριού μιας δύσκολης εποχής για το γένος μας, την εποχή της Τουρκοκρατίας "που όλα τάσκιαζε η φοβέρα και τα πλάκων' η σκλαβιά".

Οι ταπεινοί και συνήθως μικροί ναοί –γιατί ο κατακτητής, κι όταν έδινε άδεια, δεν άφηνε να κτισθούν μεγαλόπρεπα κτίσματα– παρέμειναν οι μοναδικοί χώροι ελευθε-

Εξωτερικό της μονής με τον πέτρινο περίβολο

ρίας των υποδούλων, έγιναν το στήριγμα της κουρασμένης ελπίδας τους για λευτεριά και καλλιέργησαν με τα κολυβογράμματα των γεροπαπάδων και καλογήρων το αδούλωτο ορθόδοξο φρόνημα και τη φλογερή αγάπη για το θεό και την πατρίδα, όπως τόσο ωραία και παραστατικά περιγράφονται στους βίους των νεομαρτύρων και στα απομνημονεύματα των αγωνιστών του 1821.

Οι χώροι αυτοί δε συνδέονται μόνο με τις καθημερινές ανάγκες, χαρές και λύπες των κατοίκων της περιοχής, αλλά αποτελούν την καρδιά και το σημείο αναφοράς της ζωής ενός ολόκληρου λαού που βασανίζεται και απογοητεύεται, που ονειρεύεται και ανδρειώνεται ενάντια σε κάθε μορφή αλλοτρίωσης εθνικής και πνευματικής.

Έτσι, ξεφεύγουν την τυπική ιστοριογραφία και γίνονται δυναμικές παρουσίες βγαλμένες "απ' τα κόκκαλα των Ελλήνων τα ιερά" φέροντας πάνω τους τα στίγματα και τους ονειδισμούς μιας ολόκληρης ιστορίας γραμμένης με πόνο και αίμα. Κι έχοντας στους "ώμους" τους τόσο μεγάλο θησαυρό αποτελούν και σήμερα πηγή έλξης και έμπνευσης, ομορφιάς και δύναμης πνευματικής των σύγχρονων ανθρώπων.

Ένα τέτοιο σημαντικό ταπεινό μνημείο, που φέρει πάνω του ιστορία τριών αιώνων, είναι και το σωζόμενο καθολικό (κεντρικός ναός) της Ιεράς Μονής Ευαγγελιστρίας Κυψέλης που θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε.

Ο χώρος της μονής

Ανηφορίζοντας για την Κυψέλη, λίγο πριν φτάσουμε στο χωριό, αριστερά, πάνω σε μια ραχούλα ομαλού λόφου βρίσκεται κτισμένο το μοναστήρι του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου.

Ο χώρος είναι πανέμορφος. Το καταπράσινο πλάτωμα με τις λίγες καρυδιές και δάφνες περικυκλώνεται από ψηλά πουρνάρια και πλούσιους σχοίνους αφήνοντας έτσι το μάτι του προσκυνητή να προσβλέπει μόνο στον Ουρανό χάνοντας τον Ορίζοντα. Ανατολικά δεσπόζουν οι ψηλές βουνοκορφές των Τζουμέρκων που πάντα γοητεύουν το θεατή με το βαρύ τους όγκο, τους απότομους βράχους, την πυκνή βλάστηση του ελάτου στα χαμηλότερα, και τα πολλά τους χιόνια το χειμώνα.

Στην ανατολική άκρη του πλατώματος βρίσκεται ο μικρός και ταπεινός εξωτερικά ναός του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, καθολικό άλλοτε της περιφημής για τους λογίους μοναχούς της και τη σχολή φιλοσόφων που κατά παράδοση διατηρούσε, μονής της Ευαγγελιστρίας. Νοτιότερα βρίσκονται τα ερείπια του κεντρικού πυλώνα της μονής και σε ακτίνα λίγων μέτρων γύρω από το ναό ο σωρός των ερειπίων των παλαιών κελιών και του μαντρότοιχου. Στα βορειοδυτικά κτίστηκε τα τελευταία χρόνια ένα μικρό κτίριο δυο-τριών δωματίων για την κάλυψη μικροαναγκών των προσκυνητών σε μέρες κυρίως που γιορτάζει το μοναστήρι, όπως του Ευαγγελισμού στις 25 Μαρτίου και την Παρασκευή της Διακαινησίμου της Ζωοδόχου Πηγής.

Ο ναός

Ο Ναός άριστα εναρμονισμένος με το χώρο είναι μονόχωρη ξυλόστεγη βασιλική μήκους 10,65 μ., πλάτους 5,40 μ. και ύψους τοίχου 4 μέτρα έχοντας στην ανατολική πλευρά του τρίπλευρη αψίδα του Ιερού διακοσμημένη με απλά τυφλά αψιδώματα.

Οι φθορές που επέφερε ο χρόνος στο κτίσμα είναι φανερές, όπως φανερές άλλωστε είναι και οι κακότεχνες σωστικές επεμβάσεις –από καλή πρόθεση πάντα– που έγιναν.

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, εικόνα από το τέμπλο

Η Άκρα Ταπείνωση, από την Πρόθεση στο Ιερό

Έτσι ο Ναός έχασε την αρχική του στέγη που ήταν με σχιστόπλακες για να μπει «γαλλικό» κεραμίδι, δέθηκε με τσιμεντένιο σινάζι που κατέστρεψε εξωτερικά το γείσο του ναού και εσωτερικά το πάνω μέρος των τοιχογραφιών, και έχασε τελικά το όμορφο κιόσκι –χαγιάτι– στη νότια πλευρά του.

Αυτό τον καιρό γίνεται προσπάθεια ανακαίνισης και στερέωσης του Ναού από τους ευσεβείς και φιλότιμους κατοίκους του χωριού και σύντομα πιστεύουμε να αποκατα-

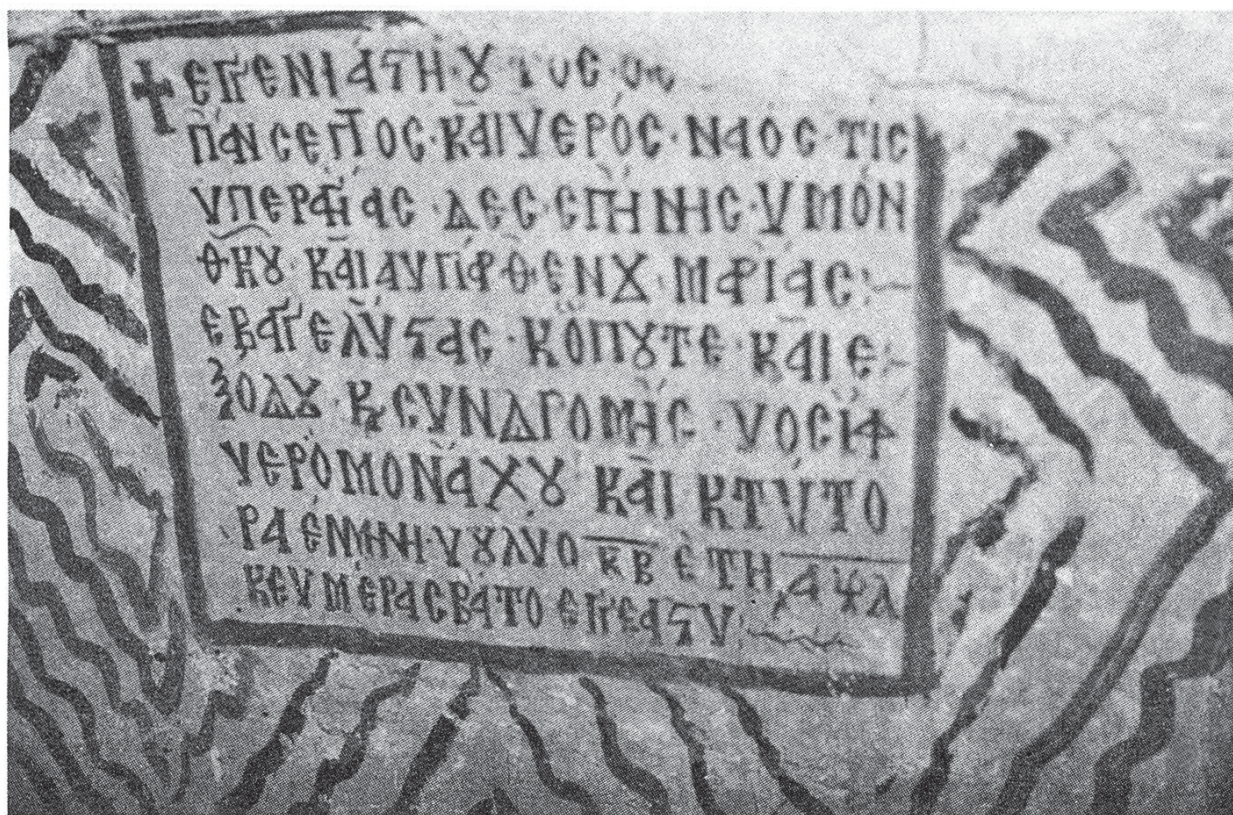
σταθεί ο ναός όσο είναι δυνατόν.

Εσωτερικά ο ναός φέρει στο δυτικό μέρος νάρθηκα 2,40 μ. μήκος και ανατολικά χωρίζεται στο Ιερό Βήμα, 1,90 μ. μήκος, με το θαυμάσιο ξυλόγλυπτο και επίχρυσο τέμπλο, αφήνοντας 4,30 μ. μήκος για τον κυρίως ναό.

Οι επιγραφές

Σημαντικές για την ιστορία του μνημείου είναι οι σωζόμενες επιγραφές. Η κτητορική επιγραφή βρίσκεται στον κυρίως ναό πάνω από την πόρτα που οδηγεί στο νάρθηκα. Παρ' ότι είναι μισοσβησμένη μπορούμε να διαβάσουμε στις τελευταίες σειρές ότι ο ναός εκτίσθη «αρχιερατεύοντος του Μητροπολίτου Ιωαννίνων κυρίου κυρίου Κλήμεντος, διά χειρός Ευσταθίου εκ κώμης Γράμωστη και Νικολάου εκ κώμης Καλαρύταις, επει έτους Αψ από Αδάμ 3CH εν μηνί Απριλίου εις κ».

Άλλες δύο επιγραφές σώζονται στον τετράγωνο κτιστό στύλο της Αγίας Τράπεζας. Η μία στην ανατολική πλευρά μας πληροφορεί για τα εγκαίνια του ναού: «+ ΕΓΓΕΝΙΑΣΤΗ ΟΥΤΟΣ Ο (ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΚΑΙ ΥΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΙΣ ΥΠΕΡΑΓΓΑΣ ΔΕΣΣΠΗΝΗΣ ΥΜΟΝ ΘΚΟΥ ΚΑΙ ΑΥΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΕΒΑΓΓΕΛΥΣΤΑΣ ΚΟΠΟΥΤΕ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ Κ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΥΟΣΙΦ ΥΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΚΤΥΤΟΡΑ ΕΝ ΜΗΝΗ ΥΟΥΛΥΟ ΚΒ ΕΤΗ ΑΨΔ ΚΕ ΥΜΕΡΑΣΒΑΤΟ ΕΓΓΕΣΤΥ». Έτσι πληροφορούμαστε ότι ο ναός εγκαινιάστηκε στις 22 Ιουλίου ημέρα Σάββατο του 1704, δια συνδρομής του κτήτορα της μονής Ιωσήφ ιερομονάχου.

Επιγραφή στον κτιστό στύλο της Αγίας Τράπεζας

Ο Αββάς Σισώης ορών τον τάφο του Μ. Αλεξάνδρου

Η άλλη, η πιο σημαντική, βρίσκεται στο μπροστινό μέρος της Αγίας Τράπεζας και αποτελεί μοναδικό δείγμα στον ορθόδοξο χώρο. Η καλλιτεχνική μικρογράμματη με βυζαντινούς χαρακτήρες αυτή επιγραφή εκτείνεται σε 14 στίχους και αποτελεί τη διαθήκη-οδηγίες του ηγουμένου προς τους παπάδες και τους διακόνους για τη διατήρηση της καθαριότητας του ναού και του θυσιαστηρίου. Στο τέλος συνοδεύεται και από βαρειές κατάρες γι' αυτούς που θα αμελήσουν και θα παρακούσουν τις οδηγίες του. Από τις επιγραφές αυτές, καθώς επίσης και από το όλο εικονογραφικό πρόγραμμα του ναού, την επιλογή των αγιογράφων και τη λεπτομερή διακόσμηση του ναού και του τέμπλου, συμπεραίνουμε ότι ο ηγούμενος Ιωσήφ αποτελεί μια ξεχωριστή δυναμική προσωπικότητα με θεολογική κατάρτιση και καλλιτεχνική παιδεία.

Μια άλλη μικρή επιγραφή-χρονολόγηση υπάρχει στο νάρθηκα και στο χώρο της Δευτέρας Παρουσίας: «μνήμη θανάτου που χρησιμεύει στο βίο. 1700 Απριλίου ιδ».

Κειμήλια

Από τα άλλα πολλά και πλούσια κειμήλια τα οποία πιθανότατα είχε η μονή, μέχρι τώρα κατόρθωσα να εντοπίσω μόνο την ασημένια λειψανοθήκη της μονής, η οποία φέρει την επιγραφή: «κιβώτιον της Αγίας Μονής Ευαγγελιστρείας από το χορίον Χόσεψην διά εξόδων και διά μνημόσυνο του Κυρίου Γεωργίου Μπλέτσου και συμβίας του Φωτινή 1876. Έργον Βασίλει και Ιωάννη κ. Βάκης Καλαρρύτες». Ένα δεύτερο κειμήλιο είναι το ξύλινο αναλόγιο που είναι διακοσμημένο με ελαφραντοστό. Και τα δύο αυτά αντικείμενα φυλάσσονται στον Ενοριακό ναό του Αγίου Νικολάου μέσα στο χωριό.

γράμμα από ένα νησιώτη

Αγαπητοί φίλοι,

Μια θριαμβευτική άνοιξη έχει συμβεί φέτος. Μαθαίνω ότι και η Χώσεψη έχει πνιγεί στο πράσινο, όπως έχει πνιγεί και το νησί μου. Φέτος οι βροχές ήταν ιδιαίτερα καλότροπες για τα φυτά. Χωρίς να βρέξει πολύ έβρεξε όσο ήθελαν τα χόρτα και τα δέντρα. Συνέβη λοιπόν ένα εξ ουρανών συστηματικό πότισμα, σημείο ελπίδας για τους δύσκολους καιρούς που περνάμε.

Οι αποκριές, που σηματοδοτούν το τέλος του χειμώνα, πέρασαν καλά και με τη σχετική... κραιπάλη που τους πρόπει. Μεγάλος σταθμός στις φετινές απόκριες ο νέος δίσκος της Δόμνας Σαμίου «Τα αποκριάτικα τραγούδια» και ο νούν νοήτω. Το Πάσχα έρχεται ορμητικό και με καλή διάθεση. «Ω! γλυκύ μου Έαρ», θα τραγουδήσουμε με ιδιαίτερο τρόπο, από ό,τι φαίνεται, φέτος. Βλέπετε η γιορτή της Άνοιξης, η Πρωτομαγιά, φέτος ταυτίζεται με τη γιορτή της Ανάστασης του Χριστού, με τη γιορτή της Ανάστασης της Φύσης. Η καρδιά μου χτυπάει δυνατά κατά τη μεριά της ζωής και της Άνοιξης. Μακάρι οι καρδιές όλων μας να βρίσκονται σε τέτοιους ρυθμούς. Ωστόσο, η αισιοδοξία μου, και ίσως και η δική σας αισιοδοξία, δεν δικαιολογείται από τίποτα γύρω μας. Τα σημεία των καιρών και του πολιτισμού μας είναι όλα «ανάποδα». Κάθε αναστάσιμη διάθεση φαίνεται να συγκρούεται πάνω στα βράχια της πολιτικής και της οικονομικής καθημερινότητας.

Στις πολιτείες η κατάσταση έχει γίνει πια αβίωτη. Στη Βούλα και στα Λιόσια πλημμύρισαν ολόκληρες περιοχές. Στα βόρεια σύνορά μας, στην Ευρώπη και αλλού, πληθαίνουν οι χώρες που τάσσονται «ανάποδα». Η εξωτερική μας πολιτική φαίνεται, εδώ και χρόνια να υπάρχει περισσότερο ως «εσωτερική κατανάλωση» και λιγότερο ως «πολιτική». Ακόμα βρειότερα, η λύση της Παραεγνατίας, του νέου αυτοκινητόδρομου Δυρραχίου-Σόφιας-Μαύρης Θάλασσας φαίνεται να κερδίζει τη μάχη των ευρωπαϊκών εντυπώσεων απέναντι στη δική μας Εγνατία, Ηγουμενίτσας-Αλεξανδρούπολης-Κωνσταντινούπολης. Οι μελέτες είναι ακόμα στα σπάργαλα και ο δρόμος τελικά προγραμματίζεται να κατασκευαστεί μόνο με μία λουρίδα ανά κατεύθυνση, δηλαδή όπως είναι ένας οποιοσδήποτε επαρχιακός δρόμος. Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων δεν υπάρχουν. Σε πολλά σημεία θα χρησιμοποιηθεί ο υπάρχων δρόμος. Η κακομοιριά μας σε όλο της το μεγαλείο.

Το Μετρό της Αθήνας σταμάτησε. Πολλά νησιά καταγγέλουν την ανυπαρξία επαρκούς ακτοπλοϊκής σύνδεσης. Αν κάποιος π.χ. βρίσκεται στην Ικαρία και θέλει να πάει σε κάποιο γειτονικό νησί, π.χ. στη Μύκονο (μία ώρα με το πλοίο) πρέπει να πάει στον Πειραιά, να ταξιδέψει μέχρι τη Ραφήνα και από εκεί να ξαναπάρει το πλοίο (ένα πλήρες 24ωρο αν όλα τα μέσα τον περιμένουν από σταθμό σε σταθμό). Η νεολαία είναι ξεσηκωμένη με το νέο ωράριο του Παπαθεμελή. Ο υποδιευθυντής της ΑΓΕΤ κ. Γεωργιάδης δήλωσε στην εφορία για το 1992 570.000 δρχ. ετήσιο εισόδημα, ενώ εγώ με τη γυναίκα μου, υπαλληλάκοι και οι δύο, δηλώσαμε περίπου τριάμισυ εκατομμύρια εισόδημα. Είμαστε λοιπόν πολύ πλουσιότεροι από οποιονδήποτε υποδιευθυντή της οποιασδήποτε κερδοφόρας επιχείρησης! Αααααχ! Η Μελίνα χάθηκε. Ο Πρόεδρος δεν αισθάνεται καλά. Και... εγώ τώρα τελευταία ακροβατώ μεταξύ συναχιού, ιώσεων και φλεγμονών.

Αλλά ας αφήσουμε τα... σοβαρά κι ας ασχοληθούμε με ακόμα σοβαρότερα. Η Άνοιξη θριαμβεύει, και το βασικό μέτρο του μέλλοντος, νοιώθω και πιστεύω ακράδαντα ότι είμαστε εμείς, οι πολίτες. Νάμαστε λοιπόν κατ' αρχήν καλά. Να φροντίζουμε τις οικογένειές μας και τους χωριανούς μας, μέσα από τον ιδιότυπο και καθαρά ελληνικό εκείνο τρόπο της κοινωνικής αλληλεγγύης. Να φροντίζουμε τα παιδιά μας, να φροντίζουμε τους φαντάρους μας και τους φοιτητές μας, να φροντίζουμε τους γέροντες και τις γερόντισσες, που σε τέτοιους δύσκολους καιρούς έχουν πολλά να μας πουν τόσο για την επιβίωση όσο και για την καλοζωία και την κοινωνία την ίδια. Τα τσίπουρα και τα κρασιά έγιναν, οι καρποί θα πάνε καλά, κι αν εξαιρέσουμε εκείνο το άτιμο το χαλάζι που έστειλε κάποιος κακός καλλικάντζαρος στη Χώσεψη, από εκείνους που ξεμένουν μετά τα Φώτα, όλα τα άλλα θα πάνε κατ' ευχήν. Η υγεία μας και η καλή διάθεση είναι το κυριότερο όπλο. Πρέπει να βρίσκουμε αποθέματα ζωής. Να μη χάνουμε το χιούμορ μας. Να μη σταματήσουμε, ιδιαίτερα τώρα, να φιλοσοφούμε. Και κυρίως να παίρνουμε πρωτοβουλίες, να ενεργούμε.

Πάνω σε αυτό το τελευταίο, περί πρωτοβουλίας, έχω να σας πω κάτι σπουδαίο. Πήγα και γω στην αναδάσωση του καμένου νησιού μου. Από το τίποτα βρέθηκαν νέοι από όλη την Ελλάδα, αλλά και από το νησί μου, πάνω στα καμένα και βάλθηκαν να φυτεύουν... δέντρα. Συγκεντρώθηκαν σε ένα ακριτικό μέρος, μετά από ταξίδι 10-11 ωρών (όσο δηλαδή απέχει και η Χώσεψη) περίπου 1.000 άτομα. Φυτεύτηκαν 15.000 δέντρα μέσα σε δυο μέρες! Πανελλήνιο ρεκόρ. Να λοιπόν ένα σπουδαίο μήνυμα αισιοδοξίας που μας στέλνει η ίδια η δυναμική που μπορεί να έχει η κοινωνία μας, και ιδιαίτερα η νεολαία μας. Ένα σπουδαίο μήνυμα κοινωνικής αλληλεγγύης. Εσείς άλλωστε ξέρετε από αυτά. Το πανηγύρι του Πατροκοσμά το βγάζετε με συλλογική εθελοντική δουλειά. Το περιοδικό σας επίσης. Έτσι δεν είναι;

Μπορούμε να κάνουμε πολλά. Και κυρίως να κρατάμε τους δεσμούς μεταξύ μας, να ενώνουμε τις δυνάμεις μας για κάποιο κοινό σκοπό. Πάντα πίστευα ότι από τα μικρά-μικρά γίνονται και τα μεγάλα. Επίσης, ποτέ και τίποτα δεν γίνεται χωρίς τη συμμετοχή της ίδιας της κοινωνίας, δηλαδή χωρίς τη συμμετοχή του καθένα μας. Το

θέμα της κοινωνικής αλληλεγγύης είναι κοινό για όλους, σε χωριά και πολιτείες, σε βουνά και σε κάμπους, σε νησιά και σε στεριές, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είναι κοινό παντού όπου υπάρχουν πάνω από ένας άνθρωποι.

Ο λαός μας το ξέρει αυτό καλά: «Βοήθα με να σε βοηθώ ν' ανεβούμε το βουνό». «Τόνα χέρι νίβει τ' άλλο και τα δυό το πρόσωπο». «Ο καλός ο φίλος στην ανάγκη φαίνεται». «Συν Αθηνά και χείρα κίνει». Βέβαια, θα μου πείτε ότι υπάρχουν και άλλες παροιμίες που φαίνεται να λένε τα αντίθετα: «΄Αρπαξε να φας και κλέψε νάχεις». «Από πίττα που δεν τρως τι σε μέλει κι αν καεί». «Ο αγουροφάς έφαγε, ο γιμενοφάς δεν έφαγε». «Φύλαγε τα ρούχα σου για νάχεις τα μισά». Όμως, αυτές οι παροιμίες προϋποθέτουν την ύπαρξη κοινωνίας και δεν υπάρχουν χωρίς αυτή. Γιατί αλλιώς: Από πού θα αρπάξεις και θα κλέψεις αν όχι από τον «άλλον», από αυτόν δηλαδή που φυλάς τα ρούχα σου; Η πίττα έτσι κι αλλιώς έχει φτιαχτεί από τον γείτονα. Ακόμα και αυτός που τρώει πρώτος τους άγουρους καρπούς, ο αγουροφάς, προϋποθέτει ότι υπάρχει και κάποιος άλλος, ο γιμενοφάς, που περιμένει να γίνουν, να ωριμάσουν για να φάει.

Όπως και νάχει το πράγμα, οι τελευταίες αυτές παροιμίες αφορούν τις κοινωνίες της στέρησης που έζησαν παλιότερα στην πατρίδα μας. Σήμερα, στον καιρό της σχετικής ευμάρειας, μόνο τον ατομισμό και την αντικοινωνικότητα φαίνεται να εκφράζουν.

Απέναντι στη νοοτροπία της ατομικότητας πιστεύω ότι δίνεται σήμερα η μάχη. Γι' αυτό και η συλλογικότητα, η συναπόφαση, ο διάλογος έχουν σήμερα ιδιαίτερη αξία. Η δημοκρατία η ίδια έχει σήμερα ιδιαίτερη αξία. Όλα αυτά δηλαδή που λίγο παραπάνω περιέγραφα ως «κοινωνική αλληλεγγύη», ως αξίες, που σήμερα δημιουργούν κοινωνικό πλούτο και πολιτισμό.

Αυτά. Με τα καλύτερα ανοιξιάτικα αισθήματα μου, και τις καλύτερες ευχές μου για υγεία και δημιουργία σας χαιρετώ. Θα τα ξαναπούμε πάλι στο επόμενο τεύχος.

φιλικά
Ηλίας Γιαννίρης

Γιώργος Μακαβέλος

Ο Σύλλογος και οι πολιτιστικές του αναφορές

ΜΠΑΙΝΟΝΤΑΣ Ο ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΧΡΟΝΟΣ, το Δ.Σ. του Συλλόγου αρχίζει τις εκδηλώσεις με το κόψιμο της πρωτοχρονιάτικης πίτας, που γίνεται στην αίθουσα του συλλόγου, στις 15-1-94.

Στην εκδήλωση αυτή καθιερώνεται και βράβευση μελών του συλλόγου με δραστηριότητα και προσφορά στο παρελθόν αλλά και σήμερα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αποφασίσαμε να βραβεύσουμε το χορευτικό του συλλόγου, για την προσφορά του στο σύλλογο αλλά και ευρύτερα στη Τζουμερκιώτικη και Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία, στον οποίο τις εκδηλώσεις αρκετές φορές πήρε μέρος. Η συμμετοχή των παιδιών του χορευτικού και των συγχωριανών ήταν μαζική και με κέφι και χορό υποδεχτήκαμε την καινούργια χρονιά.

Μια άλλη εκδήλωση του συλλόγου, που έχει καθιερωθεί κι αυτή, είναι το «πάρτυ» για τα παιδιά και τη νεολαία, για να διασκεδάσουν με τους δικούς τους ρυθμούς και τις δικές τους επιθυμίες. Είναι μια ευκαιρία συνάντησης της νεολαίας μας και των παιδιών μας, που πρέπει να βρίσκονται κοντά στο σύλλογο για να αποτελέσουν τους συνεχιστές του. Για φέτος το «πάρτυ» αυτό έγινε στις 12-2-94.

Κάθε χρόνο, στο πρώτο τρίμηνο του χρόνου, γινόταν ο ετήσιος χορός του συλλόγου, με τον τρόπο που όλοι ξέρουμε. Φέτος, σκεφτήκαμε να ξεφύγουμε από τα καθιερωμένα, μετά και από απόφαση της προηγούμενης Γενικής Συνέλευσης.

Πήραμε την απόφαση να φτιάξουμε ένα μουσικό σχήμα με δημοτικά, λαϊκά και ρεμπέτικα και να το αξιοποιήσουμε σε κάποιο κέντρο, με στόχο και το λιγότερο κόστος για τα μέλη του συλλόγου. Για το λόγο αυτό ψάξαμε και βρήκαμε ένα κέντρο, σχετικά προσιτό για ημερήσιο χορό. Δυστυχώς, δεν μπορέσαμε να βρούμε κατανόηση από τους μουσικούς των δημοτικών τραγουδιών, που ζητούσαν αρκετά χρήματα για να παίξουν σ' αυτή την εκδήλωση. Έτσι, ναυάγησε αυτή η προσπάθεια και δεν κάναμε χορό.

Για το λόγο αυτό, σκεφτήκαμε πιο απλές λύσεις και κάναμε δύο αποκριάτικα γλέντια, στις 26 Φλεβάρη και στις 5 Μάρτη, στην αίθουσα του συλλόγου με σχετική επιτυχία. Ο στόχος εδώ είναι η τακτικότερη επαφή των μελών με το σύλλογο. Στα πλαίσια αυτά να καθιερωθούν και αυτές οι εκδηλώσεις, τα δύο Σάββατα πριν την Αποκριά και τα μέλη να επικοινωνούν με το Συμβούλιο για την καλύτερη εξυπηρέτησή τους, πέρα από το αν γίνει ή όχι η ετήσιος χορός.

Στις 27-2-94 έγινε η κορυφαία εκδήλωση του συλλόγου, η ετήσια τακτική απολογιστική Γενική Συνέλευση.

Εδώ συναντήσαμε δυσκολίες, αφού συγκαλέσαμε τη συνέλευση αυτή δύο φορές προηγουμένως και η συμμετοχή ήταν τόσο μικρή που δεν κρίναμε σκόπιμο οι παρευρεθέντες, 25-30 μέλη –όταν ο αριθμός των μελών του συλλόγου ανέρχεται στα 350-400 μέλη– να πάρουν αποφάσεις και να γίνει ο απολογισμός.

Αυτοί που μας δίνουν την εντολή για να διαχειριστούμε τις τύχες του συλλόγου, πρέπει να είναι παρόντες στη συνέλευση, έτσι ώστε κι εμείς και την εξουσιοδότησή τους να έχουμε μα, πρώτα και κύρια, να παίρνουμε κουράγιο για να συνεχίσουμε. Στο τρίτο κάλεσμα του συλλόγου, ευτυχώς, ανταποκρίθηκαν αρκετά μέλη και έτσι έγινε η απολογιστική συνέλευση.

Στη διάρκεια της αρκετοί πήραν το λόγο, κάνοντας προτάσεις και επιπλέον έγινε ενημέρωση από τους: Χρήστο Νταβαντζή και Χρήστο Αγγέλη για το 5ο Πανεπιστημιακό Συνέδριο στην Πρέβεζα.

Ενημέρωση επίσης έγινε για το περιοδικό του συλλόγου, «Χάος και Όψη», από το μέλος της Συντακτικής Επιτροπής, Ειρήνη Σιόντη, για την περαιτέρω πορεία και μορφή

του περιοδικού. Ειπώθηκε, ακόμη, κριτική για το περιοδικό και προτάσεις για ενημέρωση των μελών του συλλόγου, σχετική με ιατρικά θέματα.

Θα σταματήσουμε για λίγο στο περιοδικό. Πήραμε μια μεγάλη απόφαση ως Συμβούλιο, για να εκδώσουμε ένα έντυπο του συλλόγου.

Μετά από πολλές συναντήσεις και συζητήσεις καταλήξαμε στο περιοδικό «Χάος και Όψη». Βγήκε Συντακτική Επιτροπή που κάνει όλη τη δουλειά. Γι' αυτό, ως Συμβούλιο, τους ευχαριστούμε θερμά, κι αν δεν είναι όλα όπως ακριβώς θα το θέλαμε, πιστεύουμε ότι με την καλοπροαίρετη κριτική θα βρούμε το δρόμο μας.

Όσοι γνωρίζουν κάποιους χωριανούς που δεν πήραν το περιοδικό, παρακαλούμε να μας στείλουν τις διευθύνσεις για να το αποστείλουμε. Όσοι θέλουν να στείλουν τη συνδρομή τους μπορούν να τη στείλουν ταχυδρομικώς: για το «Χάος και Όψη», Φαιδριάδων 129, Κυψέλη*.

Όλα αυτά, αγαπητοί χωριανοί, γίνονται για να πλησιάσουμε τη νεολαία περισσό-

τερο. Πιστεύουμε ότι κάναμε ό,τι μπορούσαμε γι' αυτό. Αν υπάρχει κάτι που δεν το σκεφτήκαμε για την ενεργοποίηση της νεολαίας, είναι ευκαιρία τώρα με το περιοδικό να γραφούν οι προτάσεις και εμείς, στο μέτρο του δυνατού, να τις υλοποιήσουμε.

Κάποια στιγμή πρέπει η νεολαία να πάρει και το σύλλογο στα χέρια της κι εμείς θα είμαστε κοντά της, γιατί χωρίς νεολαία ο σύλλογος δε θα έχει μέλλον. Γι' αυτό παρακαλούμε για τη συμμετοχή όλων, και των μεγαλύτερων και της νεολαίας, στο κάθε κάλεσμα του συλλόγου.

** Επίσης, σε σχέση με την πρόταση για αύξηση της συνδρομής των μελών, θεωρήθηκε καλύτερο να παραμείνει το συμβολικό ποσό των 500 δρχ., καθώς η προσωπική παρουσία και επαφή των μελών με το σύλλογο είναι πολύ πιο σημαντική από κάθε πλευρά. Έτσι, σας περιμένουμε πιο συχνά στην αίθουσα του συλλόγου... Ακόμη, καλό θα είναι να είμαστε συνεπείς ως συνδρομητές του περιοδικού.*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Ευχαριστούμε θερμά τον συγχωριανό μας Παναγιώτη Καραμπούδα
για την ευγενική προσφορά του ποσού των 15.000 δρχ.
για το περιοδικό «Χάος και Όψη», στη μνήμη του γιού του Κώστα.

Αγαπητοί συγχωριανοί

Πρώτα να σας συγχαρώ για την αποφασιστική και ευγενική προσφοράς σας να προβείτε εις την έκδοση του «Χάος και Όψη».

Με το πρώτο τεύχος είχα γράψει μια καλόπιστη παρατήρηση αλλά δεν την απέστειλα νομίζοντας ότι είναι σκληρό να παρατηρείς αρνητικά μια έκδοση στο πρώτο της τεύχος. Επειδή η έκδοση συνεχίζει να μην εκφράζει κατά τη γνώμη μου τον προορισμό της, επιτρέψτε μου να εκφέρω τη γνώμη μου καλόπιστα.

Ξεκινώντας από την εικονογράφηση, είναι εκτός θέματος, δεν εκφράζει, δεν αγγίζει τις χορδές του πατριωτισμού, της νοσταλγίας και της Αγάπης για τον τόπο μας, που νομίζω ότι και αυτός είναι ο σκοπός της έκδοσης του «Χάος και Όψη». Από περιοδικά πολιτιστικά ποικίλης ύλης έχουμε κατακλυστεί παθαίνοντας ασφυξία.

Η εικονογράφηση θα έχει σκοπό την προβολή του τόπου μας που είναι διάσπαρτος με τόσες ομορφιές, αναμνήσεις και συναισθήματα. Ίσως από υπέρμετρο ενθουσιασμό το άλμα να ήταν μεγάλο και βρέθηκε στο κενό. Είναι ανώφελο να προτιμάμε το φως των κεριών από τη λάμψη του ηλίου.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε τις ρίζες μας, οι ζωηφόροι χυμοί των οποίων μας κράτησαν στη ζωή, μας στερέωσαν και μας έκαναν δένδρα αειθαλή και καρποφόρα. Περιοριστείτε πιο πολύ στη λαογραφία του τόπου μας, στην Ιστορία του χωριού μας για τα ήθη και τα έθιμα. Δείξτε μέσα από παλιές φωτογραφίες τους γάμους, τις θρησκευτικές συγκεντρώσεις, τους μόσχθους του λαού μας, για να αγαπηθεί το περιοδικό από τους παλιούς που θα διεγείρει τη θύμησή τους και τη νοσταλγία τους.

Για να αγαπηθεί από τους νέους που θα μάθουν περισσότερα για τον τόπο των γονιών τους που είναι τόσα πολλά και ανεξάντλητα.

Το περιοδικό «Ηπειρωτική εταιρεία», τεύχος 205, Οκτώβριος 1993, προς τιμήν του χωριού μας κοσμήει στο εξώφυλλό του τοιχογραφία από τον πρόναο του καθολικού της μονής Ευαγγελιστρίας. Καθώς επίσης και πλήρη αναφορά από τον κ. Δημήτρη Καμαρουλιά και τιμάει το χωριό μας ένα τεύχος βραβευμένο από την Ακαδημία Αθηνών και από πολλούς φορείς με διεθνή ακτινοβολία και εμείς κοσμούμε το «Χάος και Όψη» με μοντέρνους πίνακες εικαστικής κουλτούρας.

Γράψτε για τους ιστορικούς άνδρες του χωριού μας, για τις διάφορες ιστορικές τοποθεσίες, για τα μοναστήρια και τις εκκλησίες και πότε κτίστηκαν. Για τους προέδρους, ιερείς και δασκάλους που υπηρέτησαν το χωριό μας. Για τη μυθολογία και τους θρύλους και τέλος για το σημερινό χωριό.

Ζωντανέψτε μνήμες, φυτέψτε ελπίδες, χαρίστε συγκινήσεις. Φανερώστε την Αγάπη και το ερωτικό πάθος για την πατρική γη.

Με πατριωτικούς χαιρετισμούς
Δημήτρης Κουτσοσπύρος, ζωγράφος

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΡΤΗΣ
ΙΓΝΑΤΙΟΣ
47100 ΑΡΤΑ

Έν Άρτη εφ' Η - 12 - 1923

Λύλλορον Κυφελιωτών Άρτης
= ο Άγιος Κοσμάς //
Μανίνα

Άγαπητοί μου φίλοι Κυφελιώτες

Λόγ' ευχαριστώ γα' τήν τρίτην προσηστυμ' ευδοσί-
σας / χάρις υ' όγι, και όθ' άχρηστῶ θερμῶς γα' τὰ δύο πατήρ,
καί ευγενικά μου προσφέραιτε.

Με πολλή προσοχή και μεγάλη χαρά διάβασα τὰ
κειμένα σας και άφυσῶ όπ' είναι όλησ' εβδόμα. Πιστεύω
όε σύντομα τό περιοδικό σας θα' ξεκαθαρίσει τό δρόμο του,
και θα' περπατάει με' σιγουριά και επιτυχία.

Εύχομαι να γίνει τό περιοδικό σας μια κυψέλη, και
θα' δώσει τὰς ωραίας τῶν καρδιῶν σας. Έστω χωρίς εὐ-
τυχίας και λύπης, όπου θα' άπονοῶ και θα' σπένω σ'
επισησδιόστε άναδέσει, μιμνήσκτες και διαφοροποιήσεις.
Μια προσεχτική νυγῆ, σάν αὐτέσ και άναβύτων θερμικά,
και τὰ άσάρετα σπυδαχία τῶν τροφιμάτων, γα' να' δώσει
πρωταίμειον ζωνάνια και δύναμη. Να' γίνει τῆσ μια αἰδή,
αὐθεντική και σοβαρά προσηόθεια, και θα' δώσει στόχος
άφορη, χειτωμένη και εὐνοθετα ἰσχυ.

Λόγ' άχομαι εὐάσσει παχάρι. τσ / ε' λιγαίω τεχάεισ,
και εὐνομιασ, χαρούμενο και δημιουργικό τό νέο έτος.

Με πολλή ἰδέση άχριστῶ
Io. Ντῆσ Ησνδλιε

Ν.Γ. Λόγ' στήνω και τήν σφελιωτή, μιμνήσ σουδαρή μου
τῶ 5.000 άρχ. ταχυδρόμικῶσ.

Idly